

1983/84:73**Torsdagen den 2 februari em.**

Kl. 19.30

12 § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 72)**Anf. 87** BENGT-OLA RYTTAR (s):

Herr talman! Till den andäktigt lyssnande kammaren skulle jag vilja säga att med ett undantag är utvecklingen i det svenska näringslivet mycket bra. Undantaget är byggbranschen. I vissa län är branschen så svårt skadad att det blir ett långt och tidskrävande arbete att återställa den.

Som exempel vill jag beskriva situationen i det hårdast drabbade länet, Kopparbergs län. Den 31 december 1983 var 1 180 man i BÖTM-gruppen arbetslösa. Det motsvarar nära 30 %. På vissa orter har arbetslösheten ökat ytterligare i januari. Det finns kommuner där den uppgår till över 50 %. Förutom de öppet arbetslösa är 500 byggnadsarbetare sysselsatta i beredskapsarbeten. På den reglerade sektorn är endast 633 sysselsatta. På en sund byggarbetsmarknad skulle närmare 2 000 man vara sysselsatta inom den reglerade sektorn. Som jämförelse kan nämnas att 1979 var 900 man i arbete bara med att bygga bostäder.

Det här är dramatiska siffror, som klart visar att branschen är i kris. Även om vi i framtiden inte kan räkna med att bygga lika mycket som i slutet av 1970-talet, är det helt klart att nuvarande nivå är otillräcklig.

Att det behövs stora och snabba pengar till branschen är självklart. Men vi måste också ha ett litet längre perspektiv. I de hårdast drabbade länen är problemen så stora och långsiktiga att delvis nya metoder måste till. Insatsernas storlek motiverar en mera långsiktig hantering än den nuvarande årliga uppsamlingen av objektsreserv.

Problemlänen har två i detta sammanhang gemensamma egenskaper: dels har de ett svagt näringsliv som i stor utsträckning är beroende av samhällsstöd, dels kommer behovet av stöd att bestå under överskådlig tid. Betydande effektivitetsvinster skulle kunna göras om ett flerårigt "basprogram" för de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna kunde upprättas. Insatserna skulle kunna samordnas med länens utvecklingsprogram, och de borde inte styras av vilka objekt som det för tillfället går att starta snabbast möjligt. I stället bör den långsiktiga nyttan för länet styra planeringen.

De här tankarna ligger väl i linje med riksrevisionsverkets i dagarna framförda kritik och med industriministerns i går deklarerade åsikt, att de regionalpolitiska insatserna i högre grad bör läggas ut på de regionala organen. Det måste vara en effektivitetsvinst om de regionalpolitiska och de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna drar åt samma håll. Därför bör regeringen till en början införa sådana basprogram i de hårdast drabbade länen. Dessa synpunkter finns närmare utvecklade i motion 1952.

Det är min förhoppning att regeringen inser vidden av byggbranschens problem och att man gör klart att byggnadsarbetarna inte kan ta på sig att bära en sådan oproportionerligt stor del av den ekonomiska krisens bördor.

Jag finner det märkligt att det under två dagars allmänpolitisk debatt bara är bostadsministern som har berört byggbranschens kris på ett mera ingående sätt. Ingen av de borgerliga företrädarna har haft några förslag eller uttryckt några ambitioner i frågan. Men det kanske inte är så märkligt ändå, eftersom det var under de borgerliga regeringsåren som byggkrisen föddes och växte upp. Det enda som tillfördes branschen under de åren var friggebodarna – och det kännetecknande för en friggebod är små mått och litet arbete.

Den socialdemokratiska regeringen har vidtagit en rad åtgärder, som bostadsministern redan har redogjort för. Men tyvärr har de inte slagit igenom helt, och i vissa län kommer de inte heller att räcka till. I det bostadspolitiska debattavsnittet förvånades Kjell Mattsson över att bostadsutskottet inte längre får några brev ifrån de fackliga organisationerna apropå byggkrisen. Men jag kan försäkra Kjell Mattsson att vi håller regeringen varm i de här frågorna.

Anf. 88 CHRISTER SKOOG (s):

Herr talman! Blekinge län, som jag kommer ifrån, har sedan några år tillbaka haft en mycket negativ befolkningsutveckling. Om man gör en jämförelse för åren 1975–1980 finner man att befolkningen i det lilla Blekinge minskat med över 3 300 personer eller med 2,1 %. Jämför man denna siffra med övriga delar av riket finner man att detta är den största reella minskningen totalt sett under denna period.

Nu kan man emellertid säga att 1983 var det år då minskningen var mindre än tidigare. Det har alltså blivit en uppbromsning. Utflyttningen har blivit mindre, och läget börjar stabilisera sig litet.

Det finns naturligtvis många orsaker till denna utflyttning. Blekinge är bl. a. mycket beroende av den statliga sysselsättningen. Detta gäller framför allt Karlskrona. Den statliga sysselsättningen har under perioden 1975–1980 minskat med över 4 %, samtidigt som den i riket som helhet ökat med 11 %. Denna negativa utveckling har också varit mycket ojämn i länet. Vissa delar har drabbats hårdare än andra. I västra Blekinge hade Olofströms kommun en utflyttning på 12 % under denna period. Det är fråga om huruvida detta inte är rekord i landet.

Denna negativa befolkningsutveckling gör att befolkningssammansättningen åldersmässigt blir negativ på det sättet att genomsnittsåldern ökar, eftersom det i regel är yngre människor som flyttar från länet för att få

utbildning och arbete någon annanstans.

Vi har i länet en tillverkningsindustri som utgör 34 %, medan denna i riket som helhet är 25 %. Servicesektorn i Blekinge utgör däremot 53 % mot 62 % i riket som helhet.

Vidare är det så att det är några få industrier som sysselsätter mer än hälften av dem som arbetar inom industrin. Dessa industrier har i de flesta fall huvudkontoren, utvecklingsavdelningarna och annat utanför länets gränser.

I Blekinge brottas vi fortfarande med stora arbetslöshetssiffror. Den totala arbetslösheten i länet var 6,2 % i december 1983. Det är betydligt högre än genomsnittet i riket. Kvinnoarbetslösheten var också betydligt större, nämligen 8,1 % i länet. Även inom länet finns det olikheter. I Olofströms kommun var 12 % av kvinnorna arbetslösa och i Sölvesborgs kommun 10 %. Ungdomsarbetslösheten var 16,7 % vid samma tidpunkt, dvs. i december i fjol.

Men trots denna något dystra bakgrund tror jag att man kan se framtiden an med en viss tillförsikt. Det finns, som jag ser det, en hel del möjligheter i Blekinge, som vi har att ta till vara. Framför allt har vi under den senaste tiden kunnat se en positiv utveckling inom verkstadsindustrin, inte minst i västra Blekinge där de stora företagen Volvo Olofströmsverken och Blackstone Sweden har nyanställt ett stort antal människor. På samma sätt har man sett positiva tendenser i den östra länsdelen, där vi bl. a. har Dynapac, som också har ökat sin försäljning och anställt nya medarbetare.

Det finns också en del rent naturliga förutsättningar i länet tack vare den långa kusten. Jag tänker kanske i första hand på utvecklingen av fisket och därtill hörande verksamheter. Blekinges relativt stora fiskeberedningsindustri finns framför allt i Nordersund och Hörvik i väst och i Karlskrona och Saltö i öst. En utveckling på dessa platser är både nödvändig och möjlig framöver. Det kan skapa såväl jobb som inkomster till landet, då vi i framtiden kanske kan exportera förädlad fisk i mycket större utsträckning än vi i dag gör.

Det som i dessa dagar är avgörande för fiskeberedningsindustrins fortsatta verksamhet är kanske i första hand hur man behandlar frågan om utsläppen från industrin. Skall det vara en liberal eller en hårdare tillämpning? Det är mycket avgörande för denna branschs fortlevnad i Blekinge.

Det finns vidare planer på att bygga ut hamnen i bl. a. Nordersund och i samband med det skapa förutsättningar för service, underhåll och reparation av fiskefartyg. Det kräver att fler företag i framtiden etablerar sig där, men framför allt ger det redan etablerade företag möjlighet att sysselsätta ytterligare människor i en bransch som är mycket viktig för Sverige. Faktum är att många av fiskarna på sydkusten i dag reparerar sina fiskefartyg i grannlandet Danmark. Det borde finnas utrymme för att även reparera några fartyg hemma i Sverige, speciellt numera, när kostnadsläget är ungefär likvärdigt i Sverige och Danmark.

Minknäringen är också ganska utbredd på Listerlandet. Jag har i särskild ordning motionerat om en konsulent som skulle knytas till denna näring för att utveckla den ytterligare. Näringen säljer i stort sett alla sina skinn på

export och ger därför inkomster till landet.

Vi har i Blekinge också möjlighet att vidareutveckla turistnäringen och låta fler komma och uppleva det vackra i Sveriges trädgård. Också på det området har vi förutsättningar för en positiv utveckling i framtiden.

Vi brukar i Blekinge säga att vi har vind i seglen. Jag vill påstå att vi har det också nu. O.K., vinden f. n. är kanske litet motig, men den börjar vända mer och mer. Får vi bara denna lilla hjälp som vi behöver tror jag att vi skall kunna se framtiden an med tillförsikt.

I en särskild länsmotion har de socialdemokratiska ledamöterna från Blekinge begärt att få en länsdelegation med representanter för departement och myndigheter tillsatt för att särskilt studera en del kvarstående problem i länet.

Anf. 89 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Det finns inga tecken på att den ekonomiska brottsligheten har minskat. Den har under en följd av år ökat mer än den traditionella brottsligheten.

Det finns fortfarande en underskattning av den ekonomiska brottslighetens farlighet och omfattning. Motståndarna till en effektiv bekämpning av den ekonomiska brottsligheten har under senare tid aktiverat sig. Det är framför allt moderater och vissa företagarkretsar som står bakom motståndet. I moderata samlingspartiets programremiss från i höstas med titeln *Möjligheternas samhälle* behandlas frågan över huvud taget inte. Visserligen berör moderaterna den ekonomiska brottsligheten i sina kriminalpolitiska motioner, men problemet har inte den digniteten att det förtjänar en plats i programremissen.

Moderaternas grundläggande inställning, vilken kommit till uttryck i en tidigare rapport med titeln *Ökad rättstrygghet*, är att det bästa sättet att lösa detta svåra samhällsproblem är att sänka skatterna. Om detta verkligen skulle vara lösningen, borde exempelvis länder som USA och Italien ha en låg ekonomisk brottslighet. Men som bekant har denna brottslighet helt andra dimensioner i dessa länder, trots att de har betydligt lägre skatter än vi.

De förmenta farhågorna för att vi socialdemokrater inte skulle bevaka och söka tillgodose rimliga rättssäkerhetskrav är inte sakligt grundade. Kritiken bottnar i själva verket i en negativ syn på att den ekonomiska brottsligheten skall ges ett bestämt företräde i brottsbekämpningen. Visst finns det vissa förslag från kommissionen mot ekonomisk brottslighet som kan diskuteras ur rättssäkerhetssynpunkt. Det bör understrykas vad som framhölls i regeringsdirektiven till kommissionen, nämligen att "det finns särskild anledning att betona att kraven på rättssäkerhet och integritet genomgående måste tillgodoses".

Det väsentliga och karakteristiska för förslagen från kommissionen är att de utgör ett bra underlag för att åstadkomma en mycket avsevärd förstärkning av samhällsinsatserna i denna brottsbekämpning. Med hänsyn till det mycket omfattande arbete som kommissionen nedlagt får man ha en viss förståelse för att endast en mindre del av förslagen kommer att behandlas

under våren, medan de övriga förslagen inte framläggs förrän till hösten. Det är angeläget att inga ytterligare tidsförskjutningar sker.

Det behövs en förstärkt information och opinion mot den ekonomiska brottsligheten mot bakgrund av de attacker som förekommit främst från moderat håll. Samhället förlorar tiotals miljarder kronor per år i intäkter på den ekonomiska brottsligheten. Den ekonomiska brottslighetens sammankoppling och förgreningar till den organiserade brottsligheten ger den en ännu mer allvarlig prägel. Hela denna brottslighet har starkt nedbrytande verkan på samhällssolidariteten.

Värdeinnehåll utgör skatte- och uppborðsbrott den utan all jämförelse allvarligaste formen av ekonomisk brottslighet i vårt land.

Då en sänkning av skattetrycket till en så låg nivå att minskningen skulle vara av betydelse i det här sammanhanget inte är möjlig, måste skattesystemet i stället vara uppbyggt så att kontrollen av skatteunderlaget och möjligheterna att ta ut skatter förbättras. En omläggning av skattesystemet som beaktar de brottsförebyggande effekterna hör till de viktigaste reformerna. Kommissionen har framlagt förslag till förenkling av deklarationssystemet till underlättande av skattemyndigheternas kontroll. Den har också föreslagit skärpta regler för företagsredovisning och revision. Men dessa förslag gäller inte själva skattesystemet. Här återstår det att ta erforderliga initiativ.

Kommissionen har lämnat betydelsefulla förslag om effektivare företagsrevision. Kommissionen föreslår en utvidgad skyldighet för revisorer att biträda samhället i kampen mot ekonomisk brottslighet, bl. a. genom att länsstyrelsen under vissa omständigheter skall ha rätt att utse revisor i ett företag. Detta gäller främst om ett företag inte sköter sina löpande betalningar eller släpar efter med inbetalning av skatter och allmänna avgifter eller missbrukar olika former av statligt stöd.

Däremot omfattas inte företag som inte är skyldiga att ha revisor, t. ex. handelsbolag och enskilda näringsidkare med mindre än tio anställda. Kommissionen säger att ett sätt att åstadkomma ökad kontroll av dessa mindre företag kan vara att utsträcka revisionsplikten till att omfatta också dessa företag. Med hänsyn till den utvidgning av skyldigheten att anlita revisor som nyligen skett har kommissionen dock inte ansett det lämpligt att nu ta upp frågan om ytterligare utvidgning av revisionskyldigheten till prövning.

Ett annat sätt skulle enligt kommissionen kunna vara att införa etableringskontroll. Kommissionen har aviserat att den avser att inom kort framlägga förslag till lag om näringstillstånd för vissa särskilt utsatta branscher. Detta är tankegångar som kan bli av stor betydelse, inte bara för att tillgodose konsumenternas och löntagarnas intressen utan även för att främja en sund konkurrens mellan företagen. I själva verket har alla seriösa företagare ett intresse av att förslaget genomförs. Svensk lagstiftning har i dessa avseenden varit alltför återhållsam, om man jämför med bestämmelser som finns i en del andra länder, exempelvis Västtyskland.

Det är en brist ur redovisningssynpunkt att en stor del av småföretagen

undantas från bestämmelsen om årsredovisning och revision och att länsstyrelsen i sådana fall inte kan utse revisor. Även om tillgången på kvalificerade revisorer ännu inte är tillräcklig, bör vi verka för att länsstyrelserna i större omfattning än vad som föreslås av kommissionen skall kunna utse revisorer. Det är angeläget att samhället vidtar stimulerande åtgärder för att öka tillgången på kvalificerade revisorer. Taxeringsmyndigheternas resurser måste också förstärkas för att de skall kunna utföra sina granskande och kontrollerande uppgifter. Detta blir av särskild betydelse om endast kommissionens mer begränsade förslag genomförs.

Erfarenheten av den ekonomiska brottsligheten, inte minst erfarenheten från utvecklingen i andra länder, ger vid handen att man inte kan förvänta sig snabba resultat i brottsbekämpningen. Det är inte sällan fråga om mycket komplicerad och svåråtkomlig brottslighet. Om kommissionens framgångslinjer och intentioner realiserar, kommer vi att stå vida bättre rustade i denna brottsbekämpning. Men några lättvunna framgångar kan vi inte förvänta oss.

Det kommer att krävas att samhället i fortsättningen kontinuerligt och tålmodigt bevakar, följer upp och utvärderar brottsutvecklingen på detta område liksom effekterna av de åtgärder och den lagstiftning som genomförs. Omprövningar och nya initiativ kommer ständigt att aktualiseras av dem som menar allvar med denna brottsbekämpning.

Kommissionen mot ekonomisk brottslighet står inför avslutningen av sitt arbete. Regeringen måste i fortsättningen ha ett ledande och samordnande ansvar i kampen mot den ekonomiska brottsligheten. Regeringen bör överväga att till sitt arbete knyta en allsidig delegation av experter.

Herr talman! Jag har framfört dessa synpunkter för beaktande i den fortsatta handläggningen av denna synnerligen viktiga samhällsfråga.

Anf. 90 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! På jordbruksministerns begäran har sådan disposition av dagens talarlista gjorts att det skulle möjliggöra för oss att få en liten debatt med jordbruksministern. Jordbruksministern har emellertid ännu inte anlänt till kammaren, men jag hoppas att han finns i närheten.

Då jordbruksminister Svante Lundkvist efter 1982 års val tillträdde sitt ämbete hade han ett rent av överraskande stort förtroendekapital i bagaget. Jag kan inte se att han hade det på grund av den jordbrukspolitik som socialdemokratin företräder. Det var säkerligen i långt högre grad jordbruksministerns rent personliga egenskaper, såsom hans jovialiska läggning och klart uttalade vilja att bli överens och göra allt bättre, som hade skapat denna förnäma förtroendetillgång.

Jordbruksministern hade följaktligen för 15 månader sedan en helt osedvanligt stor förtroendereserv att tillgå. Den har sannerligen behövts, för under den tid som gått har mycket av detta förtroendekapital förötts. Denna för jordbruksministern så tråkiga utveckling kan man naturligtvis beklaga. Från mina utgångspunkter skulle jag självfallet kunna fördrå den, om det inte vore så att föremålet för jordbruksministerns politik, svenskt jordbruk, under tiden har lidit till synes meningslös skada. Det har nu gått så långt att

många ifrågasätter om inte jordbruksministerns sätt att hantera de jordbrukspolitiska frågorna är till lika stor skada som dessa frågors rent sakpolitiska innehåll. Det sakliga innehållet kan vi diskutera och opponera oss emot. Det är däremot svårare att ha ett alternativ till de oöverbäddade och i många fall nyckfulla åtgärder som präglar jordbruksministerns politik just nu. Det finns rent av de som numera frågar sig om det är kompetensen i jordbruksdepartementet som brister. Skulle så vara fallet är svenskt jordbruk i än högre grad en beklagansvärd näring.

Jag vill gärna ge några exempel på vad jag betecknar som ogenomtänkt politik. Redan i inledningen av den nya mandatperioden avsåg jordbruksministern tydligen att visa hur effektivt nya kvastar kunde sopa. Detta tog sig uttryck i de hisnande turerna kring svensk skogspolitik. Morot och piska, lovsång och hat var medicinen just då. Att jordbruksministern då och då gör reträtt och till följd därav synes ha kommit på bättre tankar uppfattar jag mera som en omvändelse under galgen. Det har tydligen inte någon gång ens föresvävat jordbruksministern att låga och framför allt ojämna uttag i skogen har med näringens lönsamhet att göra. Mest barock var kanske ändå jordbruksministerns tanke att vi oberoende av konjunkturen skulle ha ett i stort sett jämnt virkesuttag ur de svenska skogarna. Längre än så på planhushållningens väg kan man knappast komma.

Som jordbruksministern i dessa dagar har kunnat konstatera är det i vinter fart i de svenska skogarna, och det beror inte på jordbruksministerns hot om tvångsåtgärder utan helt säkert på att skogsägarna har fått avsättning för sina produkter till någorlunda lönsamma priser. Förädlarna kan exportera, och det kommer in fina valutaintäkter till Sverige. Det handlar helt enkelt om marknadsekonomi i funktion, Svante Lundkvist.

Självfallet har många av de punkter som livsmedelskommittén har att ta ställning till också skapat berättigad oro i jordbrukarleden. Den snäva tidsplan som getts livsmedelskommittén i dess arbete torde med hänsyn till utredningsarbetets omfattning te sig som besvärande eller orimligt knapp, vilket i och för sig kan kritiseras, men det är ändå något som jag vill gå förbi i detta sammanhang. Jag är däremot långt mer kritisk till att det trots den korta tiden skall vara nödvändigt att kommittén avger ett delbetänkande i två viktiga frågor. Jag avser emellertid att spara de frågorna till den debatt som vi kommer att ha här i kammaren om en vecka och skall därför inte nu närmare beröra de problemen. Utan att det skall föra för långt måste jag ändå konstatera att detta att lägga fram en proposition – som jordbruksministern nu gjort – om ny förhandlingsordning för jordbrukspriserförhandlingarna av många uppfattas nästan som ett okynne i ämbetet. Först och främst kvarstår den frågan som en av livsmedelskommitténs viktigaste uppgifter. Härtill måste läggas att hela åtgärden i hög grad blivit ett spel för galleriet, då någon egentlig tid för förhandling efter den om en vecka kommande riksdagsbehandlingen inte finns kvar förrän det återigen skall skrivas en proposition om förhandlingsresultatet, som skall godkännas av riksdagen. Det ter sig inte meningsfullt att göra på det sättet.

Jordbrukarna kan med fog hävda att för dem och deras familjer helt avgörande frågor behandlas under hård tidspress och att de dessutom är dåligt utredda. Denna för jordbruksministern pinsamma situation hade kunnat undvikas, om jordbruksministern hade följt de borgerliga partiernas och näringens råd att förlänga nu gällande jordbruksavtal ett år i avvaktan på livsmedelskommitténs slutbetänkande. Detta hade såväl konsumenterna som bönderna kunnat acceptera.

Regeringens sätt att låta livsmedelssubventionerna bli föremål för sin ryckiga politik och för ett år sedan rent av också bli en bricka i spelet i umgänget med det kommunistiska stödpartiet måste kraftigt kritiseras. Det finns ingen anledning tvivla på att jordbruket ställde förväntningar på en viss stabilitet i regeringens politik. Så också när man för ett år sedan höjde livsmedelssubventionerna. Ingen anade väl då att subventionsbeloppet ett år senare, som nu skett, skulle sänkas t. o. m. något mer än motsvarande den höjning som då genomfördes. Jag riktar inte denna kritik mot jordbruksministern från den utgångspunkten att jag tycker att åtgärden i och för sig var felaktig. Också vi moderater är av den uppfattningen att det är svårt att genomföra en ekonomisk saneringsplan utan att samtidigt tumma på principerna när det gäller livsmedelssubventioneringen.

Det är alltså inte fråga om minskningen som sådan utan om den ryckighet som förekommit. Således kunde man för ett år sedan ha förväntningar, men nu – ett år senare – känner man pessimism och oro. Regeringens proposition i december om ekonomisk-politiska åtgärder var enligt mitt förmenande enbart en källa till oro. På praktiskt taget alla punkter under jordbruksministerns huvudtitel aviserades åtgärder som senare skulle komma att presenteras i budgetpropositionen. Varför denna säregna teknik?

Den enda fråga i vilken regeringen visade handlingskraft var faktiskt frågan om livsmedelssubventioneringen. Då visade regeringen den överraskande dådkraften att ej ens invänta riksdagens behandling av frågan i mitten av december. I stället förekom man densamma en vecka tidigare med en regeringsåtgärd. På en annan punkt – i fråga om anslaget till miljöskyddsteknik – föreslog jordbruksministern i december månad en minskning av anslaget med 23 milj. kr., från 63 till 40 miljoner. I januari, alltså drygt en månad senare, minskas samma anslag ytterligare en gång – från 40 till 20 milj. kr. Jag nämner detta i första hand för att ge ytterligare ett exempel på den kortsynthet, inkonsekvens eller rent av nonchalans – som jag tidigare antytt – som just nu präglar jordbruksministerns politik.

Herr talman! Jag avser nu att en kort stund kommentera några av de under den allmänna motionstiden av moderata samlingspartiet väckta motionerna på jordbrukspolitikens område. Från vårt partis sida har vi denna gång valt att inte väcka sådana motioner som anknyter till livsmedelskommitténs arbete. Motioner med sådant innehåll kan ju ändå inte påverka livsmedelskommitténs ställningstagande, då denna – förhoppningsvis – befinner sig i ett avslutningsskede när den typen av motioner behandlas här i riksdagen.

I en relativt omfattande motion angående miljöpolitiken har vi riktat

uppmärksamheten på bl. a. det hot mot den svenska skogen som mark- och luftföreningar kan komma att bli. Vi förväntar oss en debatt med övriga partier. Förhoppningsvis kan vi då gemensamt angripa problemen beträffande de föreningar som utgör ett svårt hot mot den svenska skogen. Vi tror att både kraftfulla och snara åtgärder är mycket viktiga. I motionen pekar vi bl. a. på vikten av en snabb kartläggning av skadornas omfattning i våra barrskogsbestånd. Vi anser att den frågan är så betydelsefull att riksdagens behandling av denna motion och liknande motioner borde ske under vårriksdagen. Jag säger detta trots att jag vet att det kanske inte är praxis, eftersom de flesta av dessa motioner inte ansluter till budgetpropositionen.

Vidare anser vi i motionen att riksskogstaxeringen skulle kunna få i uppdrag att göra nämnda kartläggning. En snabb kartläggning motiveras bl. a. av att skogsägarna – som en följd av en, i viss utsträckning, tvingade skogsvårdslag – faktiskt måste plocka bort skadade träd eller trädgrupper. En sådan kartläggning kan senare komma att visa sig värdefull för den forskning som, förhoppningsvis, skall ge besked om bl. a. hur många träd som skadats och om föreningsskällornas betydelse i detta sammanhang.

I motionen har vi också vidare utvecklat ett resonemang om olika typer av föreningar och de problem som dessa innebär. Detta har fört oss fram till ett resonemang kring möjligheterna att med miljöavgifter skapa ökad medverkan i kampen mot föreningar från företag vars produktion skapar problem i naturen.

Vi har i en annan motion tagit upp problemen kring djursjukvårdsavgifterna. Vi vet nu dels att dessa avgifter skapar stora problem inom distriktsveterinärsorganisationen, dels att avgifterna har gett en möjlighet, som vi tycker illa om, för jordbruksministern att företa en omfördelning mellan staten och djurägarna beträffande kostnaderna för distriktsveterinärsorganisationen. Om frågan om kostnadsfördelning drivs på ett sådant sätt att följden härav rent av blir att man närmar sig en total självfinansiering från djurägarnas sida, rör det sig om en helt ny inställning från statsmakterna till distriktsveterinärsorganisationen, och den bör enligt vår mening i så fall föregås av ett principiellt beslut om ändrat huvudmannaskap och vad detta kan föra med sig. Vi motsätter oss emellertid denna successiva överföring från staten till djurägarna av ett så viktigt ansvarsområde. Riksdagen har så sent som för tre år sedan fattat ett beslut om distriktsveterinärsorganisationen, och detta beslut anser vi alltjämt skall gälla.

Det bör erinras om att då djurägarna på förslag av djurhälsoutredningen gick med på en viss avgift per besök, den s. k. djurhälsoavgiften, var detta för att finansiera en bestämt angiven förstärkning av veterinärkåren som man då, för två tre år sedan, bedömde inte kunde finansieras med budgetmedel. Beloppet förutsattes utgöra 5–10 kr. per sjukbesök. Denna summa har sedan ändrats, så att den under fjolåret var 25–50 kr., och i årets budgetproposition aviseras den till en nivå på ca 60 kr., utslaget på samtliga djursjukbesök.

Herr talman! Jag vill till sist med några få ord kommentera den föreslagna höjningen av skogsvårdsavgiften. Tydligen råder dess värre fortfarande den

föreställningen i regeringskretsen att denna avgift är av ringa betydelse för landets skogsägare. Så är dock inte fallet. Det var möjligen så för sju åtta år sedan – med ett avgiftsuttag på 0,09% och med dåvarande fastighetsvärden. I dag har vi ordentligt höjda fastighetsvärden och en ordentligt höjd avgiftsprocents. Man kan fråga sig om det är rimligt att skogsbruket – vilket tydligen är jordbruksministerns mening – i framtiden också skall stå för kostnaderna för den myndighetsutövning som sker genom skogsstyrelsen och skogsvårdsstyrelserna. Vårt förslag på en sänkning från nuvarande uttag på 0,5% till 0,3% utgår ifrån att avgiften skall tas i anspråk endast för viktiga angelägenheter som är gemensamma för hela skogsbruket. En anpassning av åtagandena till denna nivå och en på sikt ytterligare sänkt nivå är mycket viktig för skogsbrukets ekonomi. För att åstadkomma en sådan förändring beträffande skogsvårdsavgifterna anser vi att en helt ny ordning skall införas. Vi anser således att departementet borde ha ett samråd med olika kategorier skogsägare, så att man från skogsbruket kunde påverka situationen och därmed avgiftsnivån. Skogsvårdsavgiften får inte, som nu är fallet, utvecklas till att bli en skatt på skogsbruket.

Anf. 91 Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c):

Herr talman! Den 25 mars 1982 sammanfattade riksdagsman Svante Lundkvist den jordbrukspolitiska debatten med orden: "Knapphetens kalla stjärna lyser också över anslagen under jordbrukets huvudtitel." Dessförinnan hade han slagit fast att socialdemokraterna anser att miljövärden även i en ekonomiskt bekymmersam situation måste prioriteras högt.

Detta var i oppositionsställning. Det var det året Olof Palme i stora, av LRF betalda helsidesannonser talade om: Vi har inget otalt med Sveriges bönder.

I dag, två år senare, när Svante Lundkvist är jordbruksminister, kan man med fog tala om knapphetens kalla stjärna. Man kan fråga sig vart prioriteringen av miljövärden tog vägen. Man kan fråga sig om det som Olof Palme sade i opposition inte gäller när Olof Palme är statsminister. I dag, två år senare, frågar sig nämligen alla Sveriges bönder vad de har gjort för ont sedan dess, vad det är som gör att de upplever fientlighet från regeringen. De förhoppningar om ett hyggligt samarbetsklimat som fanns även strax efter regeringsskiftet har efter hand frusit till is.

Det började med ett direkt dråpslag, som skulle drabba bondeskogsbruket. Inte bara de berörda skogsägarna reagerade mot de tvångslagar som då föreslogs. Lagrådet gav regeringen en ordentlig bakläxa.

Utredningen om livsmedelspolitik, som också av jordbruket möttes med positivt intresse, har efter hand visat sig fungera som ett beställningsskrädderi för krafter som vill försvaga jordbruket och lantbrukskoperationens ställning.

Jag måste säga att det ändå är med en förvånansvärd och anmärkningsvärd energi, för att inte säga idoghet, som regeringen har fortsatt att rikta dessa rallarsvingar mot bönderna. I den serieproduktion av särskilda pålagor som

man har ägnat sig åt att införa märks en kraftig skatt på handelsgödsel, skatt på bekämpningsmedel, höjda veterinärkostnader, höjd skogsvårdsavgift, begränsade möjligheter till lagernedskrivningar, kreditgarantiavgifter. Listan skulle kunna göras lång. Flera av åtgärderna är inte bara tekniskt dåligt underbyggda. Jag tycker att regeringen inte heller har besvärat sig med att göra någon samlad analys av den ekonomiska effekten för lantbruket av de här förslagen.

Skatten på handelsgödsel är egentligen något alldeles enastående, eftersom den, enligt vad regeringen har sagt, inte skall få tas upp som en produktionskostnad i jordbrukets prisöverläggningar. Jordbrukarna skulle alltså helt enkelt få betala den av sina arbetsinkomster. Jag vill fråga: Finns det någon motsvarande avgift eller skatt som drabbar producerande företag – utan att den får följder i form av högre produktpriser?

För alla som intresserar sig för matprisernas utveckling är det välbekant att jordbrukets roll i sammanhanget är ganska begränsad. För de stora delarna svarar industri, handel och staten genom mervärdeskatt på mat. Till detta kommer att de belopp som tillförs jordbruket i allt väsentligt utgör kompensation för kostnadsökningar, som jordbruket inte kan påverka. Det är pengar som till största delen går till arbetslöner åt andra grupper – pengar som hamnar i andra fickor än böndernas. Det system av obundna överläggningar som nu föreslagits tycks ha som enda syfte att hindra jordbruket att få full kompensation för sina kostnadsökningar. Det är verkligen *inte* att undra på att jordbrukarna från norr till söder demonstrerar och protesterar mot att på detta sätt få sin situation försämrad.

Låt mig konstatera att ingen har anfört sakskalet för att det skulle finnas något fel i det nuvarande systemet. Därför måste min kanske något bryska fråga bli: Finns det något annat skäl till ändringen än att man vill ha en metod att skinna bönderna, som redan är en låginkomstgrupp? Vill man kanske inbilla konsumenterna att man är handlingskraftig på matprisområdet?

Det är i så fall att försöka slå blå dunster i ögonen på konsumenterna. För att åstadkomma en påtaglig minskning av konsumentpriset eller en utebliven höjning krävs mycket drastiska nedskärningar och åtstramningar för jordbrukarna. Jag vill påstå att det helt enkelt inte går att via jordbrukspolitiken påverka konsumentpriserna särskilt mycket, om man inte tänker bedriva ren utsugning. En sådan politik skulle inte kunna föras så värst länge om man vill bevara ett jordbruk i landet.

När vi i den borgerliga regeringen ansåg oss tvingade att minska livsmedelssubventionerna möttes vi av hård kritik från den socialdemokratiska oppositionen. Inte minst Svante Lundkvist höll brandtal i riksdagen om de förskräckliga effekterna för konsumenterna och för jordbruket. Ibland har jag undrat om inte jordbruksministern haft anledning att ångra en del av vad han då sade i riksdagen.

Jag vill ställa frågan: Vad är det som gör att producenter och konsumenter *i dag* har lättare att bära en sänkning av matsubventionerna? Är det med sådana beslut som jordbruksministern vill åstadkomma att jordbrukspolitiken möts med förtroende från både producenter och konsumenter? Om det

är som jag tror bidrar det snarast till misstro när klyftan mellan ord och gärning blir så stor som i det här fallet.

Det blir allt tydligare att vad regeringen vill åstadkomma med livsmedelskommittén är en politik av modell äldre. Med prispress vill man krympa produktionen. Men man glömmer så lätt i den här debatten vilken stor roll för sysselsättningen i landet som vår livsmedelsindustri har. De överskott som nu produceras i jordbruket ger enligt livsmedelskommitténs beräkningar arbete åt 20 000 personer i livsmedelskedjans olika led. Det är inget direkt dåligt tillskott till sysselsättningen här i landet. Till detta kommer exportintäkterna. En beräkning av exportkostnaderna för överskotten ger en summa på ca 500 milj. kr. 500 milj. kr. för 20 000 jobb – det är helt andra och mindre summor än vad AMS-jobben kostar i dag.

I bilden finns också jordbruksproduktionens regionalpolitiska betydelse. Utredningar visar att i de flesta glesbygdslän är vartannat eller vart tredje hushåll direkt eller indirekt beroende av jord- och skogsbruket. Är regeringen beredd att ta ansvar för en politik som betyder att stora delar av dessa glesbygder utarmas på arbetsliv och människor eller lämnas att tyna bort?

Samhället har inte råd att undvara de produktiva insatser som görs av jordbruket. I en alltmer otrygg värld betraktar så gott som alla regeringar det som en viktig uppgift att slå vakt om ett livskraftigt jordbruk. Vad är det som gör att den svenska regeringen i praktisk politik anser sig kunna gå en annan väg?

Om regeringen verkligen önskar vinna förtroende för sin politik bland lantbrukare och skogsägare, måste den lägga om stil. Den aggressiva politiken och den långa serie pålagor som drabbat jord- och skogsbruket kan inte missförstås. Vad lantbrukarna nu behöver är inte nya pålagor och påhopp, inte ingrepp som försvårar deras möjligheter att ta till vara sina intressen, utan positiva åtgärder som återger dem tron på framtiden. En sådan politik är till nytta för hela samhället. Det är därmed också den politik som har de största förutsättningarna att vinna förtroende bland både producenter och konsumenter. Det skall bli intressant att se om och hur regeringen skall åstadkomma ett bättre samförståndsklimat, vilket är helt nödvändigt i den situation som nu har uppstått.

Det kunde finnas anledning att här ta upp åtskilliga miljöfrågor, men jag skall nöja mig med en – den alltmera tilltagande försurningen genom de långväga luftföroreningarna.

Vi har i Sverige inte varit överksamma när det gäller denna för oss så viktiga miljöfråga. Man kan tvärtom säga att det är tack vare våra insatser nationellt och internationellt som vi i dag har en god grund att stå på i den fortsatta kampen mot skogsdöden och mot andra skador som det sura regnet förorsakar.

Grunden ligger i att vi så tidigt uppmärksammade skadorna och satte in åtgärder. Genom stränga miljöbestämmelser har vi på en tioårsperiod halverat det nationella utsläppet av svaveldioxid. Vi har genom kalk medicinerat sjuka – för att inte säga döende – sjöar och gett dem fortsatt liv.

Vi kan också i Sverige ta åt oss en stor del av äran av att ECE-konventionen om luftföroreningar kom till stånd och numera har trätt i kraft.

Grunden är lagd – men larmrapporterna växer i styrka och omfattning i takt med att nya skador blir synliga för ögat. Den skog som nu har fått en dödlig dos går sannolikt inte att rädda, men vi måste sätta till alla goda krafter för att rädda den friska skogen från att dö svaveldöden.

Det är med stigande förvåning som jag noterar regeringens långsamma agerande i denna jag vågar säga 1980-talets viktigaste miljöfråga. Försurningen är ingen ny fråga, även om man av den något yrvakna debatten ibland kan få det intrycket. Men varför har det hänt så litet under ett år? Varför har handlingsförklaringen varit så total? Är det därför att socialdemokraterna har svårt att förena sina kolambitioner med ett engagerat arbete mot försurningen?

Under en frågestund i tisdags i riksdagen fick vi veta att regeringen nu samlat sig till en strategi mot den tilltagande försurningen. Det är bra att likasinnade länder inom konventionen nu samlas för en gemensam attack – men i centerpartiet önskar vi att ambitionen varit högre. En 30-procentig nedskärning av luftföroreningarna är för litet med tanke på de förödande skadeverkningar som vi kan se i dag. Målet bör vara 50 %. Lika viktigt är att konventionen vidgas till att omfatta även åtgärder i befintliga anläggningar.

Jag är medveten om svårigheten att nå internationell enighet i dessa frågor. Engagemanget är inte lika starkt i alla länder. Vi är i centern också medvetna om att de olika länderna inte har samma ekonomiska förutsättningar att klara de stora investeringar som avsvavling och luftrening kräver. Därför finns det anledning att överväga något slags gemensam fond inom konventionens ram, som genom bidrag och lån kan påskynda luftreningsprocessen i de länder som har det sämst ställt. I den här delen önskar jag regeringen ett lycka till och hoppas att kreativiteten nu skall vara betydligt större än under det år som har gått.

Mer tveksam är jag inför den strategi som jordbruksministern redogjorde för i riksdagen. Han skall ju uppdra åt en aktionsgrupp att samordna och leda kampen mot försurningar nationellt. Det är också bra. Den skall bestå av ett antal generaldirektörer direkt under jordbruksministerns ledning. Jag betvivlar inte generaldirektörernas kunnande och ambition – det vore mig fjärran; jag känner dem alla – men min tveksamhet bottenar i valet av tjänstemän framför företrädare för de politiska partierna. Det här är nämligen i allra högsta grad en politisk fråga, en fråga som berör nationen, som kräver extraordinära insatser och där enigheten över partigränserna borde tas till vara. Tyvärr riskerar jordbruksministerns strategi nu att bli en flopp på grund av att arbetet bedrivs i ett slutet rum, vilket jag beklagar mycket.

Anf. 92 BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! Kort uttryckt kan fyra krav ställas vid jordbrukspolitikens utformning:

1. Att en av nationella säkerhetsskäl betingad självförsörjningsgrad upprätthålls.

2. Att hänsyn tas till jordbrukets indirekta funktioner i samhället, t. ex. som bevarare av landskapet som natur- och fritidsmiljö och viss garant för sysselsättningen i glesbygden.

3. Att med hänsyn till dessa krav livsmedel produceras på för konsumenten bästa och billigaste sätt och utan hälsofarliga gifter.

4. Att detta sker på villkor som ger dem som arbetar i jordbruket en med andra grupper likvärdig levnadsstandard.

Folkpartiet hävdar att näringslivet i stort skall grundas på enskild äganderätt och enskild företagsamhet. Detta synsätt gäller givetvis också som en grundläggande förutsättning jordbrukspolitiken. Det är dock speciella förhållanden förknippade med jordbruk och jordbrukspolitik. Flera faktorer måste därför tas med vid de överväganden som leder fram till precisering och förverkligande av de angivna kraven.

Företagsekonomiskt är jordbruk och övrigt näringsliv inte fullt jämförbara. Inom växtodling och djurskötsel är det fråga om biologiska skeenden. En annan viktig skillnad gäller den grundläggande produktionsfaktorn, åkerjorden. Genom att dess struktur och geografiska belägenhet är given kan man för jordbrukets del inte välja företagsstorlek och lokalisering på *samma* sätt som inom annat näringsliv.

Jordförstöring, vind- och vattenerosion är stora hot mot den odlingsbara marken på många håll i världen. Hittills har dessa hot varit av ringa omfattning i Sverige. Det senaste decenniet har dock försurningen av mark och vatten blivit ett växande hot i åkermarkens ekologi liksom i skogsbruket. Överanvändningen av handelsgödsel och bekämpningsmedel är också hot mot åkermarkens varaktighet. Annars måste åkerjordens "avskrivningstid" anses vara nära nog obegränsad. Detta är en viktig grundläggande skillnad i förhållande till industriell verksamhet.

Det svenska jordbrukets höga effektivitet ger viss överproduktion, som måste avsättas till världsmarknadspris, vilket är lägre än produktionskostnaderna. Det finns dock inte skäl som i dag entydigt talar för att vi permanent och på lång sikt bör minska den odlade arealen.

Jordbrukets viktigaste roll är i dag liksom tidigare att producera högvärdiga livsmedel och därtill så billigt som möjligt. Effektiviteten, som näringen är ålagd i överenskommelse med statsmakterna, kommer ofta i konflikt med andra intressen. Produktionsmetoderna måste anpassas så, att inte natur och miljö förstörs och så att inte boende drabbas av olägenheter. Jordbruksbygden rymmer en stor del av den kulturtradition som är en del av grunden för vår identitet. Den förmedlar också något av den fasta förankring som särskilt under snabba förändringar i samhället är av avgörande betydelse för vårt välbefinnande.

I för svenskt jordbruk ekonomiskt kärva tider har lantbruksnämnderna ett

givet ansvar att, enligt statsmakternas riktlinjer, medverka till fortsatt uppbyggnadsutveckling och vidmakthållande av rationella företag inom jordbruk, trädgårdsnäring och rennäring. Det är dock viktigt att lantbruksnämnderna i sin handläggning inte fastnar i ett ensidigt storlekstänkande. Att ta till vara alla förutsättningar som uppstår för tillskapande av deltid- och kombinationsföretag i jordbruket, skogsbruket och trädgårdsnäringen är livsviktigt för glesbygden.

I sysselsättningssvaga regioner är statsmakternas omsorg om dessa näringar ett av de viktigaste regionalpolitiska medlen. Lantbruksnämndernas hantering av ärenden som har med strukturrationalisering att göra måste följas med största uppmärksamhet. Helt säkert har storlekstänkandet med åtföljande bärighetskalkyler ödelagt många möjligheter till intressanta kombinationsföretag på svensk landsbygd.

Vid nuvarande marknadsläge för vissa jordbruksprodukter är möjligheterna begränsade för lantbrukarna att genom produktionsökning förbättra sitt ekonomiska resultat. Det borde vara en väsentlig uppgift för lantbruksnämnderna de närmaste åren att i sin rådgivning visa på åtgärder som höjer effektiviteten och förbättrar lönsamheten vid företagen men som totalt inte verkar produktionshöjande. Det här är inte någon lätt uppgift, men jag tror att lantbruksnämnderna ändå måste ta på sig den.

Trots en påtaglig nedgång i investeringsverksamheten har regeringen föreslagit förlängning intill 1 juli 1985 av lagen om förbud under viss tid mot nybyggnad av djurstallar. Folkpartiet har motsatt sig denna onödiga reglering och vidhåller samma uppfattning som tidigare.

Livsmedelspolitiska kommitténs arbete är svårt. Kommittén borde få mera tid på sig, även om nu jordbruksministern rycker både betänkanden och t. o. m. arbetsuppgifter ur dess händer.

Herr talman! I gårdagens partiledarrunda inom remissdebattens ram uttalade folkpartiets talesman Jan-Erik Wikström några tacksamhetens minnesord över den nyligen bortgångne folkpartiriksdagsmannen och erkänt gode jordbruksexperten Waldemar Svensson i Ljungskile. Dennes reservation och särskilda yttrande till 1960 års jordbruksutredning är i vissa delar rykande aktuella i denna dag:

”Helt allmänt anser jag att den nuvarande situationen motiverar att man arbetar med mjuka grepp utifrån de jordbrukspolitiska ståndpunkter och de regleringar som vi tagit i arv. Många tecken tyder på, att vi å ena sidan kan motse ett stramare läge på den internationella livsmedelsmarknaden och å andra sidan en krympning av det svenska jordbruket och dess produktionsresurser. Om det blir så bör en dylik situation begagnas för en successiv nedtoning av den svenska jordbruksregleringen. ---

Om vissa drag i den internationella utvecklingen råder enighet. En betydande del av jordens befolkning lider av undernäring. Till de kvantitativa bristerna kommer att kosten även i fråga om kvalitet är undermålig. Enligt vad som publicerats om skörden 1964/65 har hela världens livsmedelsproduktion per capita icke ökat något under de senaste sju åren. ---

I skuggan av den globala livsmedelskris, som redan är en verklighet och som med all sannolikhet kommer att förvärras, föreligger i de högt utvecklade industriländerna en jordbrukskris av motsatt slag med svårsålda överskott av livsmedel.”

Mycket av det vi har att debattera kring jordbruks- och skogsbruksnäringarna låter som ekon från 40-, 50- och 60-talens jordbrukspolitiska debatter.

När det gäller livsmedelsläget i tredje världen tror jag att vi måste bestämma oss för att ge mer av direkt livsmedelshjälp och katastrofhjälp. Givetvis skall vi fortsätta att ge stöd för landsbygdsutveckling, bättre teknik och bättre växtsorter. Men utblottade och utmärglade befolkningsgrupper är inte mottagliga för den typ av hjälp som ”hjälp till självhjälp” innebär. Bröd för överlevnad erfordras.

Jag vill fråga jordbruksministern om han som högste ansvarige för landets jordbrukspolitik är beredd att i överläggningar, som jag förmodar pågår i regeringen, om utformning av svenskt bistånd med kraft hävda ett ökat direkt livsmedelsbistånd.

Försurningen är ett internationellt problem. För alla länder i Europa gäller att nedfallet av luftföroreningar inom de egna gränserna mätbart påverkas av utsläppen i andra länder.

Det är nu mycket brådskande att komma till rätta med försurningens och luftföroreningens effekter på skogen. Det gäller i första hand att få fram orsakerna till att träden skadas. Dessutom måste åtgärder vidtas för att förhindra eller kraftigt minska utsläpp av föroreningar från värmeanläggningar, industrier och bilar. En mycket stor del av nedfallet av försurande och andra ämnen i Sverige beror på utsläpp i andra länder, och Sverige måste därför gå i spetsen för ett åstadkommande av internationella överenskomelser. Även skogs- och jordbrukets andel i försurningsproblematiken måste uppmärksammas. De kommunala reningsverkens användning av fällningskemikalier behöver ses över, och slutligen måste också åtgärder för att motverka försurningens effekter intensifieras.

Det råder fortfarande bristande kännedom om orsakssammanhangen i samband med luftförorening, försurning och skogsdöd. Det finns dock en stor samstämmighet om att den kraftiga ökning av svavelutsläppen som ägt rum under 1900-talet är en betydande anledning till miljöförstöringen. Kunskaperna i övrigt om anledningarna till skogsdöden är emellertid otillräckliga. Sannolikt råder ett komplext samband mellan naturliga variationer i klimatet och föroreningar av olika slag inkl. försurning. En koncentrerad forskningsinsats under några år, där relevanta universitet, högskolor, myndigheter, branschinstitut, företag osv. medverkar i samordnade former, ter sig mycket angelägen. Inventeringar av skogsbeståndet har påbörjats av skogsvårdsstyrelsen. Dessa inventeringar har hitintills på grund av brist på resurser fått utföras mycket översiktligt. Inventeringsarbetet måste utföras noggrannare med uppföljning av konstaterad skadegörelse, provtagningar samt beskrivning av hastigheten i pågående förändringar av skogsbeståndet. Vi föreslår i vår motion från

folkpartiet att ytterligare anslag på 10 milj. kr. skall utgå för dessa forskningsinsatser.

Ca 80 % av nedfallet av svavel och kväve i vårt land får vi från andra länder. Sverige har traditionellt stått i spetsen för internationellt miljöarbete. De nordiska länderna har beträffande långväga gränsöverskridande luftföroreningar lagt fram ett förslag om att minska svavelutsläppen med 30 % under en tioårsperiod. Sverige måste på ett aktivt sätt verka för genomförande av internationella konventioner som också omfattar industrinationerna i såväl Väst- som Östeuropa. Detta bör underlättas av det ökande intresse för dessa frågor som bl. a. redovisas av flera EG-länder. Det kan dock konstateras att miljöskyddet i Östeuropa är mycket otillfredsställande.

Det kan också i detta sammanhang noteras att socialdemokraterna tillsammans med moderaterna har avvisat tidigare krav på skärpta regler vid förbränning av kol. Kolet är en så allvarlig föroreningskälla att fortsatt fördröjning av införande av skärpta regler innebär stora och ökade miljörisiker. Riksdagen bör därför besluta om genomförande av skärpta miljökrav för eldning med kol.

Anf. 93 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! I den borgerliga nationalekonomin talas det om begreppet "fria nyttigheter". Åtminstone för några år sedan var det någonting de studerande vid våra högskolor och universitet fick lära sig känna till. Kanske förekommer det än i dag, förhoppningsvis dock med några förbehåll jämfört med tidigare. Med fria nyttigheter menar national- och företagsekonomer de faktorer i produktionsprocessen som man inte anser kostar någonting. Jämsides med de klassiska begreppen arbetskraft, kapital och råvaror, som man måste räkna med drar med sig en viss kostnad för produktionen, kan alltså de fria nyttigheterna, vilket ju hörs av namnet, beräknas bli använda utan kostnad.

Vad är det som ekonomerna har räknat med att man kan använda gratis? Vad är fria nyttigheter? Jo, det är framför allt ren luft och friskt vatten. Det har således ansetts ända fram till vår tid, och anses på många håll fortfarande, att luft och vatten är gratis tillgängliga för den produktion eller annan verksamhet som man vill bedriva. Nu vet alla, även industrifolk och kapitalägare, att detta inte är sant och aldrig har varit sant. Förbrukningen av de s. k. fria nyttigheterna har gått så långt och fått sådana konsekvenser att ingen kan förneka att det är en resurs som inte är outtömlig. Den kan förbrukas, och förbrukningen av den hotar nu t. o. m. produktionen inom många områden. Då ökar givetvis kapitalets intresse för att bevara de fria nyttigheterna. Det blir kamp och motsättningar om deras användning. Det har vi fått exempel på i den här debatten, då moderata samlingspartiets representanter gått upp och talat om miljöskydd, som man tidigare inte varit så särdeles intresserad av när det har ställts på sin spets.

Nu passar det att ställa krav på samhället, regeringar, parlament och myndigheter att vidta åtgärder, ta internationella kontakter och stifta nationella lagar för att bevara de fria nyttigheterna, så att den slösaktiga

Nr 73

Torsdagen den
2 februari 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

produktionen och den heliga tillväxten skall få fortsätta, för det är vad det är fråga om. Ett fortsatt slöseri av den omfattning som nu pågår, både med de "fria nyttigheterna" och andra resurser, kommer inte att kunna fortsätta, hur stora ansträngningar som än görs för att mildra dess verkningar. Det måste bli en ny syn på produktionen, en resurssnålare, miljövänligare och sparsam syn, som äntligen tar med i beräkningen att jordens resurser inte är outtömliga, att om hela världens befolkning skulle förbruka och förstöra lika mycket som vi gör i de högindustrialiserade länderna, skulle hela världsförsörjningen braka ihop inom någon vecka.

Den insikten måste prägla vårt arbete och våra beslut när vi diskuterar miljö- och resurspolitik också i vårt land. Så är det inte tillräckligt mycket i dag. Miljövård och ekologiska intressen har hittills alltid kommit på efterkälken i de stora samhällssammanhangen. Så har det varit på energipolitikens område. En fullständigt planlös oljeekonomi infördes av de socialdemokratiska regeringarna på 1950-talet. Man såg inte ens till att samhället fick ta vinsten av hanteringen, utan lät de stora oljebolagen plocka ut miljarder kronor år efter år ur Sverige. Privatbilismen och den tunga lastbilstrafiken fick expandera lika okontrollerat. Blybensinen infördes utan det minsta motstånd under 1950-talet, därför att bilindustrin och motorbranschen fordrade det. Järnvägar och annan kollektivtrafik fick förfalla i motsvarande grad. När det blev kris på oljeområdet satsade man lika ogenomtänkt och ovetande på kärnkraften. Det är otroligt att socialdemokratiska regeringar på 1960-talet bestämde sig för en jättesatsning på kärnkraftsområdet utan att ha minsta hum om eller planera för hur det radioaktiva avfallet skulle hanteras!

Nu är ni socialdemokrater redo att gå in för en omfattande användning av kol i den svenska energipolitiken. Också här är det storvulna planer. Kolteknik ses som ett framtida exportprojekt, och nu är det fråga om vilket storstadsområde i Sverige som skall bli experimentfält för denna industriella storsatsning. Lär sig SAP aldrig av alla de stora misstag som gjorts?

Nu dör den svenska skogen! Det är ingen nyhet i och för sig. Det är många år sedan som naturvårdare och forskare varnade för försurningen av miljön i Sverige. Försurade döda sjöar i Västsverige och på sydsvenska höglandet var det första varningstecknet. Det konstaterades, men mycket litet gjordes för att ta itu med problemet. "Utvecklingen" måste ha sin gång, och den har haft sitt pris, inte sant? Vad betydde några döda sjöar när industrins och storkapitalets intressen fordrade att de skulle dödas. De fanns ju kvar, och vattnet var klart och fint. Bilindustrin kunde inte åläggas avgasrening – det blev för dyrt! Den petrokemiska industrin tålde inte, att åläggas miljövårdskrav för konkurrensens skull! Massaindustrin kunde inte rena sina utsläpp, då förlorade den exportandelar! Så fick försurningen fortsätta alltför länge.

Det är sant att vi har fått det mesta av försurningen utifrån, och vi får det fortfarande – från andra delar av Europa, både från Väst- och Östeuropa, vilket har sagts här tidigare. Men detta fråntar oss inte ansvaret för att göra allt vad vi kan här hemma i vårt eget land. Hittills har detta arbete på många

håll inte fått det stöd som det behöver få.

Men nu är det helt plötsligt ett annat läge sedan något år tillbaka. Om den svenska skogen dör lika snabbt som nere i Europa, då är det fara på färde. Nu hotas ekonomernas beräkningar. Den fria nyttigheten – luften – har visat sig vara farlig för en annan produktionsfaktor – skogen. Man får hoppas att det blir litet större fart på arbetet med att ta itu med försurningens orsaker nu när de ekonomiska intressena hotas. Kanske kan miljö- och ekologiintressena få litet större gehör för sina varningar i fortsättningen. Kan vi förvänta oss att kapitalintressena *inte* får dominera lika mycket i fortsättningen? Det finns illavarslande tecken. I försurningens spår kör nu kärnkraftsindustrin fram med det gamla talet om den "rena kärnkraften". Det man tänker på är värmereaktorn Secure. Vi har hört skogsindustrins företrädare stämma in i kören. Jag vill rikta en varning till socialdemokraterna när det gäller den här frågan. Ställ inte upp på storkapitalets villkor en gång till – det kommer inte att föra något gott med sig!

Tyvärr garanterar inte ett statligt ägande och en statlig kontroll över ett företag eller en bransch att miljö- och naturvårdsintressena blir tillgodosedda. Man agerar på kapitalets villkor också i samhällsägda företag. Detta har vi fått illustrerat pinsamt tydligt i domänverkets agerande när det gäller de fjällnära skogarna. Kortsiktiga företagsekonomiska intressen tillåts dominera med oöverskådliga skadeverkningar som följd. Man struntar i miljön. Man bryr sig inte om lokalbefolkningens eller urbefolkningens – samernas – intressen och protester. Man förbigår t.o.m. gällande bestämmelser och påstår att ansvariga instanser, i detta fall skogsvårdsstyrelsen, har gett klartecken. Man sätter i gång förarbeten i form av vägbyggen och annat innan saken har prövats slutgiltigt. Vi känner igen mönstret. En annan koloss i den statliga företagsamheten, Vattenfall, har i decennier använt tekniken för att driva fram och igenom sina utbyggnadsplaner i de norrländska älvarna. Sedan ställer man allmänhet och myndigheter inför fullbordat faktum – gjorda investeringar, sysselsättningsskäl, industrins råvarubehov osv. Men vad tänker regeringen och jordbruksministern nu vidta för åtgärder när det gäller avverkningen av de fjällnära skogarna? Skall eländet få fortsätta? Skall man mot all naturvårdsexpertis, mot opinionen och för kortsiktiga industriintressen fortsätta med den här skövlingen? Vilka prisjämförelser har regeringen? Är några tiotal arbetstillfällen under kort tid och litet extra råvara så mycket värda att unika områden som dessa får försvinna? Svaret borde inte vara svårt att komma fram till. Stoppa avverkningen av de fjällnära skogarna och lägg därmed grunden för fortsatt utnyttjande av turism, renskötsel och därmed lokalt boende! Samtidigt räddas en landskapstyp som inte finns någon annanstans i Europa, kanske inte i hela världen.

Vi måste förändra lönsamhetsbegreppet. Det är inte sant och har aldrig varit sant att det som är bra för storföretagen är bra för Sverige. För det mesta är det precis tvärtom. Vi måste avvisa talet om fria nyttigheter. När det har gått så långt att den friska luften kan jämföras med giftig gas, som när det gäller försurningsproblematiken, då blir talet om fria nyttigheter en cynism.

Nr 73

Torsdagen den
2 februari 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

Kanske har vi ännu tid på oss, men då behövs det krafttag och snabba beslut, inte flera utredningar, kompromisser och dispenser. En miljö- och naturvårdspolitik med sådana förutsättningar kommer att misslyckas.

Anf. 94 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Jag skulle naturligtvis i och för sig ha stor lust att diskutera jordbrukspolitik och livsmedelsförsörjning här i kväll, men jag delar nog den uppfattning som Arne Andersson i Ljung gav uttryck för, att eftersom vi nästa vecka skall ha denna diskussion i anslutning till ett utskottsbetänkande, kanske vi inte skall fördjupa oss i den debatten nu. Jag skall bara konstatera följande.

När jag lämnade uppdraget som jordbruksminister 1976, kom representanter från LRF-ledningen upp till mig och sade: Vi måste nog säga att under de 44 år som socialdemokratin har haft regeringsansvar här i landet har jordbruket utvecklats gynnsamt. När jag sedan kom tillbaka till det här departementet hösten 1982, hade de representanter från LRF som kom och hälsade på mig en rakt motsatt skildring av situationen inom näringen. Då var det de svårigheter som hade uppstått under de sex åren som bekymrade alla.

Det är sant att jag tillsatte livsmedelskommittén för att vi skulle kunna se igenom vilka konsekvenser den ekonomiska politik som hade förts under de sex åren hade förorsakat även jordbruksnäringen. Den insats som då gjordes från borgerligt håll var ju att motsätta sig att utredningen över huvud taget skulle tillsättas.

Herr talman! Jag skall kanske i en replik också komma tillbaka till skogspolitiken, men jag hade tänkt att förbruka de 20 minuter som jag har anmält mig för på miljöfrågorna, eftersom jag anser dem vara av utomordentligt stor vikt.

Industrialiseringen, som under vårt sekel har skapat förutsättningar för en i stora delar av världen framgångsrik kamp mot nöd och fattigdom, har också haft en annan sida. I dag upplever vi sålunda med full styrka de risker för miljöförstörrelse och misshushållning med knappa resurser som följt i spåren på en i många andra avseenden positiv utveckling. Från olika utgångspunkter har tillväxten som mål för den ekonomiska utvecklingen ifrågasatts. Många ifrågasätter den moderna teknikens välsignelse. Man pekar på avigsidor och avarter i industrisamhället: miljöförstörelsen, den sociala utslagningen, befolkningskoncentrationen i vissa regioner och utarmningen i andra. Och visst finns det anledning till kritik och eftertanke, men det är inte tillväxten i sig som skapar problem för oss. Problemen har uppstått därför att tillväxten delvis fått ske med bortseende från mänskliga, sociala och miljömässiga konsekvenser.

Industrivärldens tillväxt har nu under ett antal år varit låg. Vissa av de problem som tidigare har utpekats som en följd av den ekonomiska tillväxten har under dessa år förvärrats. Den sociala utslagningen har ökat, hela orter och ibland hela regioner har utarmats på grund av industrinedläggningar.

Jag konstaterar hur man på sina håll nu vill avstå från omsorgen om vår miljö på grund av försämringar i vårt lands ekonomi. Jag upplever som

miljöminister hur företag använder arbetslöshet som ett hot för att komma undan miljöförmyndigheternas krav. Sambandet mellan en aktiv politik för sysselsättning och ekonomisk utveckling och möjligheterna att bedriva en framgångsrik miljöpolitik ligger därför i öppen dag.

Den största björntjänst vi kan göra miljöpolitiken vore om vi gav människorna ute i produktionen ett intryck av att frågan om en god livsmiljö inte innefattar den oro de känner för rätten till arbete och skyddet för de svaga grupperna i samhället. Att trygga alla människors rätt till en god livsmiljö kräver därför, som jag ser det, en helhetssyn på samhällsutvecklingen, en helhetssyn som omfattar såväl ekonomisk utveckling och hushållning med naturresurserna som hänsyn till miljön. Insatserna för en aktiv miljöpolitik och åtgärderna för att trygga sysselsättningen och den sociala välfärden måste därför gå hand i hand med varandra. Socialdemokratin har slagit fast att den ekonomiska krisen inte får leda till att miljökraven sänks. Miljön blir inte mindre förstörd av att utsläppen sker i en lågkonjunktur. En gynnsam ekonomisk utveckling får inte köpas till priset av rovdrift på naturen eller risker för människors hälsa.

Ett av våra allvarligaste miljöhot är, som här har sagts av alla talare, försurningen av mark och vatten. Tusentals döda sjöar, surt, metallhaltigt grundvatten, akut risk för skador på våra skogar och korrosion talar sitt tydliga språk om försurningens utbredning i den svenska miljön.

Debatten om försurningsproblemen har på senare tid tagit ny fart efter larmrapporter om skogsdöden i Västtyskland och riskerna för att denna process är i gång även i Sverige. Understundom får man ett intryck av att vissa debattörer först nu väckts till insikt om vad en mera medveten miljöopinion haft klart för sig sedan länge, nämligen att luftföroreningar och andra orsaker till den pågående försurningen av mark och vatten kan leda till katastrofala följder för vår livsmiljö.

De negativa effekterna på hälsa och miljö av svavelutsläpp har sedan lång tid ägnats stor uppmärksamhet. Redan år 1968 beslutades om generella regler för att begränsa svavelutsläppen vid oljeeldning. År 1976 lade den dåvarande socialdemokratiska regeringen fram en proposition med förslag till åtgärder för att kraftigt begränsa utsläppen. En ny lag om svavelhaltigt bränsle infördes. Med stöd av denna lag har förbud att förbränna eldningsolja med högre svavelhalt än en procent successivt införts. Skärpta krav på rening ställdes i samband med industriella processer. I propositionen angavs som målsättning att svavelutsläppen skulle halveras fram till år 1985, vilket vi också kommer att klara tack vare att vi gemensamt här i riksdagen har varit överens om att följa upp den här propositionens intentioner.

De föreslagna begränsningarna av svaveldioxidutsläppen kompletterades med åtgärder för att återställa redan försurade områden. En försöksverksamhet med bidrag till kalkning av sjöar och vattendrag startades, och den gav oss kunskaper om effekter av och metoder för den kalkningsverksamhet som nu fortsätter i större skala och som också har följts upp genom riksdagsbeslut under åren.

Försöksverksamhet med kalkning av skogsmark och grundvatten har

startats. Stora resurser satsas dessutom på fortsatt forskning kring försurningen.

I beslutet 1981 om energipolitiken beräknades enhälligt av riksdagen att användningen av kol skulle vara 4-6 miljoner ton år 1990. En viss kolanvändning skulle således accepteras, främst för att begränsa vårt oljeberoende.

För att begränsa vårt beroende av importerade bränslen – såväl kol som olja – satsar regeringen på ökat energisparande och inhemska bränslen. Det är alltså inte så att vi håller på att införa någon omfattande kolanvändning som går utanför vad den här riksdagen uttalat sig för i enighet, utan det är ett program för vilket riktlinjerna drogs upp under den borgerliga regeringen och som vi nu måste fullfölja, eftersom man engagerade kommunerna i dessa uppgifter och man inte bara kan vända på steken omedelbart.

Regeringen kommer att skärpa miljökraven i samband med kolanvändningen. Avsikten är att se till att kol bara eldas på lämpliga platser i anläggningar som är försedda med avancerad teknik och som uppfyller stränga miljökrav. I konsekvens härmed avvisade vi därför den utredning om lägre miljökrav för små koleldade anläggningar som beställdes av mittenregeringen 1982.

De rapporter som kommit om skador på skog i södra Sverige har gjort att ökade insatser på detta område är nödvändiga. Bl. a. har regeringen ställt särskilda medel till skogsstyrelsens förfogande för inventeringen av skadorna på skogen. Inventeringarna skall ge underlag för ett snabbt ställningstagande till behovet av ytterligare åtgärder.

Eftersom en stor del av svavelnedfallet över Sverige kommer från andra länder har det internationella arbetet kring försurningsfrågorna drivits aktivt sedan länge, såväl i olika internationella organisationer som genom bilaterala kontakter. Den svenska nationalrapporten till FN-konferensen 1972 är ett exempel på initiativ för att tidigt få i gång det internationella arbetet. Aktiviteten fortsatte sedan inom OECD och genom bilaterala kontakter med olika länder. Sverige har också, som här sagts, spelat en aktiv roll vid tillkomsten av ECE-konventionen om långväga gränsöverskridande luftföroreningar som undertecknades 1979.

Apropå det påstådda dröjsmålet från den socialdemokratiska regeringens sida att vidta åtgärder i detta sammanhang vill jag säga att efter den socialdemokratiska regeringens tillträde hösten 1982 – alltså omedelbart – beslutade på svenskt initiativ de nordiska miljö- och statsministrarna att utarbeta ett gemensamt nordiskt förslag för att minska svavelutsläppen i Europa. Det ledde senare fram till ett förslag till ett program som de nordiska länderna lade fram inför ECE-konventionens möte i juni 1983 om en minskning av svavelutsläppen i Europa med 30 % under en tioårsperiod. Förslaget fick då stöd av Canada, Schweiz, Västtyskland och Österrike. Flertalet övriga länder som biträtt konventionen har uttalat en positiv inställning till det nordiska programmet. Att vi inte gick längre än till 30 % i detta sammanhang skall ses mot den bakgrunden att uppgiften vid det här tillfället var och fortfarande är att få så många länder som möjligt att börja

vidta konkreta åtgärder för att begränsa utsläppen. De nordiska miljöministrarna möttes på min inbjudan i Stockholm i november månad 1983 för att diskutera det fortsatta arbetet inom konventionens ram. Vi enades om att arbetet nu i första hand bör inriktas på att i samverkan med de länder som stött det nordiska förslaget söka bredda anslutningen till detta inför nästa konventionsmöte. Sålunda kommer ett sammanträde i detta syfte att hållas i Canada i mars månad i år. Vidare kommer Västtyskland att inbjuda till en konferens i juni. Den svenska regeringen kommer dessutom genom bilaterala kontakter med berörda länder att söka främja intresset för det internationella samarbetet i dessa frågor.

Trots vad vi hittills anser oss veta om luftföroreningarnas roll i försurningen och dess följdproblem föreligger ett stort behov av ökade insatser på forskningens område. Luftföroreningarnas och nedfallets sammansättning ändras. Påtagligt är att andelen kvävedioxider i atmosfären ökar, medan däremot svavelkomponenterna är mer konstanta. Samverkan mellan olika gaser tycks kunna ge tillväxtstörningar i lägre koncentrationer än man tidigare tänkt sig.

Bilavgasernas roll i sammanhanget bör nu kunna angripas med större framgång, sedan bl. a. Västtyskland på den punkten kommit till insikt om nödvändigheten av omedelbara och effektiva åtgärder. Vi kommer att tillvarata varje möjlighet att få en bred internationell uppslutning bakom effektiva åtgärder för att komma till rätta med bilismens luftföroreningsproblem. Bilavgaserna är ju också av andra skäl, inte minst i de större städerna, ett av våra allra allvarligaste miljöproblem.

Koldioxidproblemets effekter på klimat och växtlighet oroar i allt högre grad och kräver ökade kunskaper och framträdande uppmärksamhet i det internationella samarbetet.

Vi kan inte heller nöja oss med att bara se på luftföroreningarna som en orsak till markförsurning. Lika väsentligt är att vi får kunskap om i vilken utsträckning som t. ex. skogsbruksmetoderna har en försurande effekt. Där kan man bl. a. peka på frågor som gödselmedlens försurande verkan, helträdsutnyttjandets effekter samt förekomsten av tungmetaller.

Även om vi sålunda måste veta mera för att effektivt kunna möta hotbilden av skogsdöd och annan svår miljöförstöring, skulle det vara oförsvarligt att inte redan nu tillvarata varje möjlighet att bryta trenden i denna utveckling. Detta kommer att nödvändiggöra såväl ett fortsatt starkt internationellt engagemang i dessa frågor från regeringens sida som en samordning under regeringens ledning av insatserna på hemmaplan.

För att uppnå största möjliga effektivitet i åtgärderna är en samordning av insatserna under regeringens ledning nödvändig och brådskande. Därför skall den aktionsgrupp regeringen tillsätter arbeta snabbt och under min ledning. I gruppen skall ingå generaldirektörerna för närmast berörda verk och myndigheter, detta för att markera den vikt regeringen fäster vid dessa frågor och angelägenheten av korta beslutsvägar. Det är i många avseenden, som Oswald Söderqvist sade, inte utredningar vi behöver, utan åtgärder. På

myndighetsnivå kommer naturvårdsverket att tilldelas viktiga samordningsuppgifter.

I en centerpartimotion har föreslagits en parlamentarisk kommission i kampen mot försurningen. En sådan kommission kan självfallet inte ersätta regeringens arbete med att samordna i dag befintliga resurser och ta till vara de möjligheter som redan nu föreligger till beslut.

Detta insåg, såvitt jag förstår, på sin tid också Anders Dahlgren. Som miljöminister tillsatte han ingen parlamentarisk kommission. Han uppdrog åt miljövårdsberedningen att samordna insatserna mot försurningen. Jag bedömer att den aktionskommitté som vi tillsätter har större möjligheter att fungera effektivt i den uppgiften.

Jag hoppas också att aktionsgruppen skall kunna ta fram underlag för ett framgångsrikt arbete i riksdagen i dessa viktiga frågor. Jag hälsar med tillfredsställelse den breda enighet som på denna punkt tycks råda i riksdagen. Jag är övertygad om att vi, när vi får fram allt material som behövs och fortlöpande kan lägga förslag på riksdagens bord, kommer att få respons för dessa förslag.

En annan angelägen fråga är skyddet av den marina miljön. Vi arbetar nu med att söka få till stånd nordiska initiativ inför det ministermöte som skall hållas inom ramen för Helsingforskonventionen i mars 1984 och inför den Nordsjökonferens som den västtyska regeringen har tagit initiativ till och som skall äga rum under senhösten 1984.

När det gäller att komma till rätta med problemen i Östersjön räcker det inte bara med åtgärder som vi vidtar i vårt land. Alla stater kring Östersjön måste samarbeta i syfte att bevara den rika naturresurs som Östersjön är.

Hittills har tyngdpunkten i Helsingforskonventionens arbete varit oljeutsläpp och andra föroreningsutsläpp från fartyg. Nu gäller det att mera aktivt angripa också de landbaserade utsläppen och framför allt utsläppen av närsalter. Från svensk sida kommer vi att driva på arbetet i den riktningen.

Vi har varit framgångsrika när det gäller att rena våra kommunala avloppsvattenutsläpp. Vad vi nu upplever, både i den marina miljön och i många insjöar, är dock ett bevis för att vi fortfarande har mycket ogjort på vattenvårdens område. Många problem återstår att lösa. Dessa problem orsakas bl. a. av industriutsläpp och avloppsanläggningar som ännu inte fått höggradig rening samt av kvävegödselanvändning i jordbruket. Alla dessa faktorer måste beaktas när det gäller åtgärder för att rena våra vatten.

Igenväxning och algbloomning förekommer i allt högre grad i våra sjöar och i den marina miljön. Problemen har uppstått både vid västkusten, t. ex. i Laholmsbukten, och i vissa insjöar, bl. a. i Ringsjön i Skåne. Ökad forskning har satts in för att klarlägga orsakssambanden. Redan nu är dock åtgärder angelägna för att minska tillförseln av organiska ämnen och närsalter. Naturvårdsverket arbetar med dessa frågor tillsammans med berörda länsstyrelser.

Vi måste minska utlakningen av kväve från våra jordar. F. n. arbetar vi inom jordbruksdepartementet med att få till stånd en minskad användning av kemikalier inom jord- och skogsbruket.

Beträffande gödselmedelsanvändningen bör en mera anpassad användning kunna ske på många jordbruksföretag med minskade växtnäringsförluster som följd, men utan att produktionsförutsättningarna nämnvärt förändras. Denna anpassning borde kunna åstadkommas genom en förstärkt rådgivnings- och tillsynsverksamhet. En sådan anpassning är ytterst viktig särskilt i områden där risken för förorening av yt- och grundvatten är stor.

För att pröva de tankegångar den Engströmska utredningen lanserade för särskilt utsatta områden övervägs ett åtgärdsprogram för Ringsjön.

Jag vill i detta sammanhang, med anledning av vad som sades om handelsgödselsanvändningen, påpeka att ett av problemen är detta att vi kanske köper in dyrbar handelsgödsel som vi på vissa ställen använder i för hög koncentration. Lantbruksnämnden i Skåne har redovisat att lantbrukarna runt Ringsjön under ett år har förlorat drygt 300 000 kr. för att de så att säga gjort för stora gödselgiv. Samtidigt kanske man inte utnyttjar naturgödseln på ett riktigt sätt, utan i stället mera ser den som ett "kvittblivningsproblem". Det innebär att man gör sig av med den på olämpliga tider av året, varefter vi får ut den i våra sjöar. På detta sätt får vi både dyrare gödsling och miljöproblem. Det finns säkerligen möjligheter att på de vägar som vi nu försöker lansera åstadkomma en annan inriktning och en bättre anpassning när det gäller utnyttjandet av denna resurs.

I det moderna samhället ökar användningen av kemiska produkter kraftigt. Endast en mindre del av de nu använda kemikalierna testas tillräckligt ingående för att man skall kunna göra en tillfredsställande bedömning av deras hälso- och miljöeffekter. Ofta upptäcks skadeverkningarna först sedan det hälsofarliga ämnet använts en längre tid. Det finns därför anledning att se med särskild oro på de problem som kan bli en följd av den kraftigt ökade kemikalieanvändningen. Samtidigt måste vi vara på det klara med den stora nytta som vi haft och har av kemiska produkter i vårt samhälle.

Det är nödvändigt att samhället har en god överblick över de kemiska ämnen och produkter som förekommer i arbetslivet och i handeln. Forskningsinsatserna måste intensifieras och kontrollfunktionerna byggas ut.

Det är angeläget att en helhetssyn, vari inbegrips arbetsmiljön och den yttre miljön, kan anläggas på de problem som den ökade användningen av kemikalier medför. Regeringen fullföljde därför vårt krav från oppositionstiden och tillsatte den kemikommission som under en begränsad tidsperiod får leda arbetet med att försöka samordna de åtgärder på skilda områden som erfordras för att vi skall uppnå en ökad effektivitet i kampen mot de kemiska riskerna.

Jag vill erinra om att vi motionerade i fyra år för att få denna kommission, men den avvisades hela tiden av den borgerliga regeringen.

Kommissionen avser att lägga fram sitt första delbetänkande i mars 1984. Delbetänkandet beräknas bl. a. innehålla förslag om fortsatt uppbyggnad av produktregistret, om ett system för förhandsgranskning av nya kemikalier samt vissa förslag om utvidgad information om kemiska produkter.

En viktig fråga i en aktiv miljöpolitik gäller självfallet den kontroll och

tillsyn som utövas för att intentionerna i lagstiftningen skall få genomslag i den praktiska hanteringen. Händelser som har inträffat har visat att vi här har brister som vi måste försöka komma till rätta med. Vi har i dag en lagstiftning som ger stora möjligheter att göra de nödvändiga förelägganden som behövs för att vi skall kunna minska och stoppa olika miljöföroreningar. Lagstiftningen ger vida ramar för myndigheternas agerande.

Från regeringens sida har vi under det här första året vid flera tillfällen dessutom gått in och skärpt de villkor som miljömyndigheterna ställt upp.

Dessa beslut innebär att vi inom ramen för gällande lagstiftning skärper miljövårdskraven. Detta är möjligt och önskvärt. Vad vi däremot hittills inte har gjort är att utrusta oss med en sådan effektiv tillsynsorganisation att vi med gott samvete kan säga att företagen verkligen följer dessa skärpta krav. Här pågår f. n. ett arbete inom departementet för att finna vägar för att lösa dessa problem. Vi får en tillsynsavgift som skall inbringa de pengar samhället behöver för att förstärka tillsynen. I den allmänna miljövårdsdiskussionen är det helt nödvändigt för oss att skapa sådana resurser att våra ambitioner inte stannar vid ett antal villkor på ett papper. Det är först när kraven omsätts i handling som vi kan säga att vi driver miljövärden framåt.

Naturvårdshänsynen i skogsbruket står just nu i hög grad i förgrunden för debatten. Vi har ju under det gångna året haft mycket intensiva diskussioner om vårt skogsbruk över huvud taget. Debatten har gällt hur vi skall kunna få alla skogsägare att medverka i en god skogsvård och i vår virkesförsörjning. När regeringen vill öka aktiviteten i skogsbruket, betyder inte detta att det skall ske på naturvårdshänsynens bekostnad. När vi medverkat till det ekonomiska stöd för att ge skogsbruket möjlighet att avveckla de s. k. 5:3-skogarna som tillkom på den borgerliga regeringens tid, avser vi för vår del sådana restskogar som inte har en plats vare sig i vårt levande landskap eller i det moderna skogsbruket.

När det gäller de fjällnära skogarna och de urskogar som bör bevaras kommer – sedan inventeringarna nu är färdiga och lantbruksstyrelsen också har fått tillfälle att avsluta sin hänglavsinventering – naturvårdsverket, skogsstyrelsen och lantbruksstyrelsen att få ta ställning till de skyddsåtgärder som bör vidtas.

I den debatt som förs i dessa frågor uppdragas försynelser som inträffat i gången tid, även under år när den borgerliga regeringen hade ansvaret. Domänverket har företagit avverkningar som man i dag medger att man inte borde ha genomfört. Privata skogsägare har avverkat i de områden vi i dag diskuterar.

Det som är viktigt för oss nu är att vi på det underlag inventeringarna ger med stöd av såväl forskning som praktiska erfarenheter kan avgränsa de områden där avverkning av biologiska skäl och naturskyddsskäl över huvud taget inte bör ifrågakomma och finna former för ett mera långsiktigt skydd för dessa områden.

Likaså måste vi mera översiktligt söka bedöma hur avvägningen skall ske mellan rennäringens och skogsbrukets intressen. Bägge näringarna representerar värdefulla arbetstillfällen i Norrlands inland. Det gäller

försörjningsmöjligheter för människor som älskar dessa bygder och vill få möjligheter att leva kvar där: samer som har en kultur att slå vakt om och skogsarbetare som har lika stark känsla för naturen här uppe som många andra och som med sina insatser tryggar yrkesförsörjningen åt inlandets sågar och träindustri och därmed hjälper till att hålla också dessa bygder levande.

Det är uppgiften att avväga dessa intressen mot varandra vi nu står inför. Inventeringarna kommer förhoppningsvis att ge oss god vägledning.

Anf. 95 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Jordbruksministern har i kväll valt att uppehålla sig nästan uteslutande vid miljöpolitikens frågor, och det är svårt att ha någon invändning gentemot det. Miljöpolitiken engagerar oss alla och är förvisso utomordentligt viktig. Jag delar jordbruksministerns mening, att frågorna i de motioner som väckts beträffande luftföroreningarna, som på ett så avgörande sätt kan komma att skada vår värdefulla skogstillgång framöver, bör kunna lösas i stor gemenskap och med kraftfulla insatser. Det finns dock också en hel del andra frågor som vi har att diskutera, och jag tänker då inte på dem som vi skall diskutera om en vecka.

Jag tyckte kanske att jordbruksministern var belåten i överkant när han inledningsvis konstaterade att nöjda LRF-are hade dunkat honom i ryggen under hans förra period i departementet, men att de, när han efter sex år kom tillbaka, hade sagt att bekymren fanns där. Det verkar som om jordbruksministern inte hade varit hemma under vintern. Det har nämligen förljudits att stora människoskaror har samlats i kalla ishallar för att protestera just mot ministerns jordbrukspolitik. Det är ingen nyhet, så jag gör mig nog inte skyldig till indiskretion om jag framför hälsningen från dem, att man i jordbrukarleden inte är så nöjd som det framställdes för en stund sedan här i talarstolen. Till detta får vi säkert tillfälle att återkomma.

När det gäller miljöfrågorna är det utan tvivel så att vi, med den totala blockering som gäller i Sverige beträffande möjligheten att utnyttja kärnenergin, har drivits från en ståndpunkt till en annan och därmed till en lösning som egentligen inte är bra för oss. För några år sedan nödgades vi här i Sverige med anledning av kriser i de oljeproducerande länderna ompröva vårt oljeberoende. Kriser och höjda kostnader för vår oljeanvändning drev oss fram till en kolintroduktion, som kanske inte är så framgångsrik som vi då föreställde oss. Nu har vi lärt oss mer – vi vet att också kolanvändning för med sig betydande problem och att i varje fall en introduktion av ny teknik kring kolet är bekymmersam. Skall vi dras med alltför många gränsvärden och alltför ofta förekommande ändringar, försenas också introduktionen.

Jag vill, herr talman, avslutningsvis konstatera att vi kanske måste göra en omprioritering beträffande de energitillgångar som vi har att tillgå. Kanske blir blockeringen kring kärnenergin sådan att vi måste omvärdera de tillgångar som finns. Trots allt har vi mindre förorenande energikällor att tillgå, och vi får kanske en gång till fundera över möjligheten att utnyttja dem.

Anf. 96 Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c) replik:

Herr talman! Jag gratulerar Svante Lundkvist till detta goda och förtroendefulla samarbete med LRF. Frågan är emellertid varför LRF-medlemmarna är så ledsna, så arga och varför de demonstrerar i Norrland. Tusentals unga bönder och blivande bönder har demonstrerat i Skåne i dag. Menar jordbruksministern att LRF:s ledning spelar ett dubbelspel – att man säger ett till jordbruksministern och ett annat till sina medlemmar? Det är viktigt att få veta exakt vad jordbruksministern avser.

Jag kan inte tvinga jordbruksministern att tala jordbrukspolitik här i kväll. Jag har t. o. m. en viss förståelse för att han inte vill diskutera alla de uttalanden som gjorts och de förslag som lagts fram och som lett till att han har mötts med tystnad eller ilska och till att applådernas tid är förbi. Det är synd att Svante Lundkvist inte tar det här tillfället i akt och klarar ut alla de missförstånd som han ständigt säger sig vara utsatt för. Detta är ju en utmärkt plats att klara upp missförstånd på.

Jag diskuterar gärna miljöpolitik, och efter att ha lyssnat på jordbruksministerns långa redogörelse måste jag ställa den konkreta frågan: Vad har ni gjort under det här året? Tala om det, för det kan ju vara så att det har undgått oss. Jag har faktiskt inte märkt några insatser.

Så var det kolet. Ja, era insatser i kolets miljöhistoria var ju närmast att framställa en optisk synvilla, då ni tillsammans med moderaterna röstade ner mittenregeringens proposition. Det ni ville – och som stod i reservationen och som blev riksdagens beslut – var ju att ha minst lika starka krav som mittenregeringen, minst lika starka krav som dem ni fällde. Det var den heroiska insatsen. Sanningen var naturligtvis att ni ville vänta och se vad partsutredningen Kol, hälsa, miljö skulle komma fram till.

Jag återkommer i nästa replik till de andra frågorna.

Anf. 97 BÖRJE STENSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse jordbruksministerns programförklaring när det gäller miljöfrågorna och alldeles särskilt när det gäller försurningsproblematiken. Jag kanske inte är rätte mannen att ge något råd. I varje fall vill jag komma med följande uppmaning: Säg också några uppskattande ord om t. ex. folkpartiregeringens och den dåvarande jordbruksministerns, Eric Enlunds, insatser på området – bl. a. när det gällde att ta initiativ till den konvention som då slöts. Jag vill i detta sammanhang även nämna den tidigare mittenregeringens och Anders Dahlgrens insatser i jordbruksdepartementet i fråga om fullföljandet av nämnda konvention och i fråga om den konferens som hölls i Stockholm i juni 1982. Man intar stridsposition, men kanske en viss uppluckring är möjlig. Vi har egentligen inte tid att strida. I stället behöver vi gemensamt arbeta för det allra bästa i just försurnings- och miljöfrågorna i stort.

Innerst inne är vi nog litet skrämda i vad gäller miljöriskerna. Ärligt talat tror jag att vi alla är litet villrådiga. Behovet av den arbetsgrupp som jordbruksministern nu har tillsatt tyder på det.

Vidare vet vi att det moderna skogs- och jordbruket påverkar försurningen

av mark och vatten. Det gäller t. ex. vissa typer av gödsling av marken, dikningsföretag, avverkning och skörd. Det är därför angeläget att jordbrukets och skogsbrukets inverkan på försurningsprocessen klarläggs. Det behövs således intensifierade forskningsinsatser och åtföljande förslag till åtgärder. Sådant behöver kanske inte behandlas i en arbetsgrupp av det slag jag nämnt. Redan nu måste emellertid konkreta åtgärder vidtas på grund av den kännedom man har i dessa frågor.

När det gäller kalkningen och det program som fastlades under mittenregeringens tid är det bra att den nuvarande regeringen fullföljer den tidigare mittenregeringens förslag. Anslaget för kalkning bör dock kompletteras med anslag för forsknings- och inventeringsarbete. Utöver de uppföljningsåtgärder som redovisats bör också eventuella skadeverkningar i samband med kalkning studeras.

Regeringen planerar att genom försurningsavgifter ta in mer pengar än den betalar ut för kalkning. Enligt vår mening är det oacceptabelt, om inte ökade anslag samtidigt beviljas för forskning på detta område.

Anf. 98 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Den beskrivning som jordbruksministern inledningsvis gav av industrisamhället och annat i det sammanhanget är naturligtvis helt korrekt. Det är lätt att konstatera att de åtgärder som har vidtagits, både i vårt land och i andra länder, långt ifrån är tillräckliga för att man skall kunna komma till rätta med de negativa verkningarna av den industriella tillväxten.

Helt kort skall jag beröra vad jag sade i mitt första anförande. Vi måste få en annan syn på vad som är lönsamt. Det är inte bara företagsekonomi som gäller utan också samhällsekonomi. I grunden kommer det annars inte att finnas någon lönsamhet över huvud taget att slå vakt om.

Förhoppningsvis blir det bättre framdeles. Efter att ha lyssnat till jordbruksministerns långa redogörelse vill jag framhålla att vi som har sysslat med bl. a. miljöfrågor och energifrågor under en lång tid inte precis uppfattar socialdemokraterna i Sverige som pådrivare i miljöfrågor. Många gånger har andra intressen tagit överhand. Men det har blivit bättre, och jag hoppas att det skall bli ännu bättre.

Riksdagen har fattat beslut om att så och så mycket kol skall användas. Men sanningen är den att ingen i Sverige – varken regeringen, jordbruksministern i egenskap av miljöminister eller energiministern – vet exakt hur mycket kol som är på väg in i landet. Man har inte någon riktig överblick. Vi har från vpk:s sida sedan länge krävt licenser, ett krav som också socialdemokraterna ställt upp på när de var i opposition – det gick bra. På detta sätt skulle man få kontroll. Nu går emellertid socialdemokraterna ut och ger bidrag till satsningar på kolanläggningar – och ingen kan säga vad det kommer att leda till. Det kan bli mycket mer kol och blir förmodligen mycket mer än vad något riksdagsbeslut har slagit fast. Ingen vet nämligen exakt vilken effekt det kommer att bli. Kommuner, företag och olika enskilda sammanslutningar och institutioner satsar på kol i olika sammanhang. Vi vet inte hur mycket som är på väg in, hur mycket kol vi

kommer att ha om fem år. Detta är allvarligt och har alltså med försurningen att göra.

Min varning för locktonerna från högerhåll beträffande kärnkraft fick jag kvitto på direkt. Jag vill säga till jordbruksminister Svante Lundkvist, liksom jag brukar säga till alla andra socialdemokrater: Lysna inte på locktonerna från högern när det gäller kärnkraft, oavsett om de framförs av Arne Andersson i Ljung eller någon annan potentat. Det går inte väl! De har inga intressen av miljökaraktär. Det är bara nu som det passar för dem att ta fram detta – förut har de inte tagit upp det. Se alltså upp med dessa locktoner – det är inte någonting att lita på!

Jag hinner inte ta upp fjällskogarna nu, men jag återkommer i nästa replik.

Anf. 99 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Jag tror att jag skall börja med de uppskattande orden. Det har efterfrågats om jag inte kunde tänkas säga några uppskattande ord om det som gjordes under den borgerliga tiden på miljöpolitikens område. Jag sade förut i mitt anförande att exempelvis det initiativ som togs i försurningspropositionen som vi lade fram 1976, till att börja med beträffande kalkning, följdes upp av den borgerliga regeringen. Jag gav alltså uttryck för uppskattning för detta. Det var på flera punkter som jag gav uttryck för uppskattning av att den borgerliga regeringen har följt upp socialdemokratiska initiativ.

Jag skall gärna också ge ett erkännande till Eric Enlund för de insatser som han gjorde som jordbruksminister, exempelvis på naturvårdsområdet.

Men det är egentligen inte jag som i den här debatten har förmenat mina politiska motståndare erkännanden. Däremot upplever jag det nog så, att när mina politiska motståndare talar om socialdemokratins insatser, både den tidigare regeringens och den nuvarande regeringens – tycks de inte ens vilja bekväma sig till att höra på eller läsa på beträffande det vi sysslar med – men det må vara. Jag håller fortfarande fast vid vad jag slutade med att säga: Det finns uppenbarligen ett så brett intresse här i riksdagen för försurningsfrågorna att jag kan hoppas att det jobb som regeringen skall göra, och det jobb som kommer att göras här i riksdagen, skall medverka till att vi kommer till rätta med dessa problem.

Sedan kom kolet in i bilden. Det var intressant att höra Arne Andersson i Ljung, Anders Dahlgren och Oswald Söderqvist. Jag vill på socialdemokratins vägnar säga att vi håller fast vid folkomröstningsresultatet och de beslut som har fattats med anledning av detta. Nu anar man på nytt – eftersom den politiska debatten uppenbarligen har den uppläggningsen att avsikten är att bädda för en ny borgerlig trepartiregering – att vi kommer att få en ny, kraftfull energipolitik genomförd av dels ett moderat parti som vill ha kärnkraft, dels ett centerparti som inte vill ha vare sig kärnkraft eller kol och som dessutom, liksom vi, vill vara rädd om älvarna. Det kommer att bli mycket spännande att se vilken energipolitik denna borgerliga regering kommer att lägga sig till med. Borde inte det här vara en anledning för somliga att fundera litet över i vilket sällskap de just nu befinner sig och den

iver med vilken man försöker stärka banden till det sällskapet?

Sedan några ord till Anders Dahlgren, som hade bekymmer över min situation i förhållande till Sveriges jordbrukare. Jag tror, Anders Dahlgren, att vi skall vara uppriktiga och konstatera följande: De bekymmer som jordbruket hade när jag tillträdde som jordbruksminister var inte förorsakade av den socialdemokratiska regeringens jordbrukspolitik utan av den ekonomiska utveckling vi hade under den borgerliga regeringen. Nu har vi uppgiften att försöka rätta till detta – och det är kanske den viktigaste insats vi kan göra för att hjälpa jordbruket i det här landet. Visst har man lyckats att ute bland jordbrukarna beskriva mig och socialdemokratin som några som vill jordbruket till livs.

Vi skulle plötsligt ha ändrat den inställning som svensk socialdemokrati hade redan i början av 1930-talet – då det passade även det dåvarande bondeförbundet att samverka med socialdemokratin kring en politik till gagn för arbetare och bönder. Vi skulle plötsligt ha ändrat vår inställning till jordbruksnäringen, samtidigt som vi hävdar – i den övergripande målsättning som vi redovisar på jordbrukets område – att det gäller att trygga vår livsmedelsförsörjning och göra det genom ett jordbruk som kan bedrivas i hela det här landet!

Jag tror att jag har fog för uppfattningen att vi skall avvakta den debatt som skall föras på den här punkten nästa vecka. Jag tror också att det skulle kunna finnas skäl att avvakta resultatet av de överläggningar som skall ske om jordbrukets villkor, innan man går ut och påstår att socialdemokratin vill komma jordbrukarna till livs.

Jag har åtskilliga gånger markerat att vi gemensamt måste bära de bördor som vi har att bära i det här landet – på grund av den ekonomiska utveckling som vi hade under ett antal år – men avsikten är inte att de skall bäras i högre grad av Sveriges jordbrukare än av andra grupper i samhället.

Anf. 100 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Jag tror inte att Svante Lundkvist skall glädja sig alltför mycket vid tanken på hur vi skall lösa de energipolitiska frågorna när vi skall bilda regering. Men jag gläder mig åt att han ser det som en påtaglig realitet att vi avser att bilda regering. Vår politik tar sikte på att vi tillsammans med de övriga borgerliga partierna skall bilda en borgerlig regering 1985. På den punkten är jag mer målmedveten.

När det gäller energifrågorna var det faktiskt på det sättet att jag inte gjorde någon mer hänförd bekännelse till kärnkraften, utan jag sade att verkligheten kommer att mota oss från en ståndpunkt till en annan beträffande energislagen. Verkligheten har motat oss från oljan till kolet. Nu har kolet visat sig medföra många svårigheter. Jag antyder således att vi kan komma att ånyo få ompröva de olika energislagens förträfflighet, och det kan göra att vi ställs i en besvärlig situation igen.

Mer häftigt var det inte. Längre ifrån varandra är vi inte. Det är snarast på det sättet, Svante Lundkvist, att omständigheterna också i denna fråga jämnar marken för ett regeringsövertagande 1985.

Nr 73

Torsdagen den
2 februari 1984

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 101 Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c) replik:

Herr talman! Jordbruksministern återkommer till att han skall rätta till den försämrade situation som jordbrukarna fick under min tid som jordbruksminister. Det vill han göra med hjälp av de åtgärder som han här har redovisat och som föreslagits från regeringen – genom att lägga nya ekonomiska bördor på många hundratals miljoner kronor på den grupp som han säger sig skola ekonomiskt rädda!

Det är en fantastisk tanke, herr talman, att det skulle vara ett sätt att rädda Sverige ur krisen! Tänk vad pengar vi skulle ha tjänat om vi inte hade satt in en krona i Svenskt Stål, i tekoindustrin i Sjuhäradsbygden eller i varvsindustrin, utan hade lagt på dem nya utgifter för att rädda dem ur krissituationen! Jag är inte säker på att jordbruksministern får sin finansminister med på att det här är så bra.

Jag är ledsn över att jordbruksministern inte svarade på det som jag frågade om, nämligen om han har stått här i kväll och sagt att LRF:s centrala ledning för ett dubbelspel, säger ett till jordbruksministern och ett annat till Sveriges bönder, vilket gör att de demonstrerar. Det är viktigt att jordbruksministern förklarar sig på den punkten.

Jag skulle råda jordbruksministern att läsa våra miljömotioner och vår försurningsmotion. De innebär ingen förfälskning av den miljöpolitiska historien. Vi har gått tillbaka till 1967, när Svante Odén upptäckte försurningen. Vi har klart redovisat den insats som gjordes från Sverige, av socialdemokraterna och av talmannen, vid miljökonferensen 1972 osv. Men vad jag har frågat efter, herr jordbruksminister, är vad ni har gjort under det här året, och det har jag fortfarande inte fått något svar på.

Nu har jag inte rätt till någon ytterligare replik. Jordbruksministern kan utnyttja statsrådets ynnest att få sista ordet, och det unnar jag honom av hjärtat.

Anf. 102 BÖRJE STENSSON (fp) replik:

Herr talman! I mitt första anförande ställde jag en fråga till jordbruksministern, om han var beredd att i regeringen verka för ett ökat bistånd i form av livsmedel till tredje världens nödlidande. Jag vill upprepa den frågan.

Här har talats om olika uppfattningar om saker och ting och hårda politiska motsättningar. Det är klart att det har funnits sådana under den halva mandatperiod som nu har gått, bl. a. när det gäller skogspolitiken, där vi ju haft olika meningar. När nu tankarna på avverkningstvång har nedtonats har också de motsättningarna mildrats. Jag vill bara till protokollet få fört att folkpartiet är emot höjningen av skogsvårdsavgiften såsom den har lanserats både i december och nu i budgetpropositionen.

När det gäller energipolitiken vill jag för vårt partis räkning säga att det resultat som vi kom till efter det s. k. kärnkraftsvalet och riksdagsbeslutet ovanpå folkomröstningen står fast. Vi har, tror jag, att förvänta en ökad användning av förnybara energikällor. Jag vill också peka på gasprojektet i södra Sverige. Jag tror inte att alla möjligheter att utnyttja vind, sol och annat

är uttömda, utan forskning och experimenterande i det avseendet kommer att ge oss nya möjligheter. Jag vill också nämna energigrödor, när vi nu har jordbrukspolitiska frågor uppe, vidare återanvändning av energi, värmepumpar och vattnet, som fortfarande är en stor tillgång, även om vi håller fast vid att inte bygga ut Norrlandsälvarna.

När det gäller bilarna och bränsleåtgången har vi från Volvo sett ett exempel på en bil som kommer fram på 2000-talet och som är mycket lätt, mycket energisnål osv.

Det energipolitiska beslut vi har fattat i riksdagen kommer under alla förhållanden att ligga fast, såvida vi från folkpartiets sida har något inflytande.

Anf. 103 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Det är bra att det slås fast en gång till – den här gången från jordbruks- och miljöministern – att folkomröstningens utslag skall gälla. Det är bra, därför att varje gång en högerman numera går upp i en debatt någonstans får man höra att vi nog måste rucka på utslaget av folkomröstningen och det efterföljande riksdagsbeslutet. Jag noterar med tacksamhet och stor tillfredsställelse att det från regeringshåll på nytt har deklarerats att detta står fast.

En kort kommentar till frågan om de fjällnära skogarna. Jordbruksministern sade att industrisamhällets krav på råvarutillgångar och arbetstillfällen inte skulle få inkräkta på naturvårdshänsynen och inte fick tillgodoses på bekostnad av t. ex. de fjällnära skogarna. Jag tolkar självfallet detta uttalande som att det skall bli en mycket mer restriktiv handläggning och större krav både på det statliga domänverket och på privata skogsbolag i fortsättningen, när de kommer med begäran om dispenser eller tillstånd att få utnyttja avverkningsrätter i sådana här känsliga områden. De fjällnära skogarna är en unik naturresurs i Sverige. Om vi hugger ned dem i vår generation, talar mycket för att det inte kommer att finnas några sådana skogar kvar för kommande generationer. Det bör vi undvika.

Anf. 104 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Med anledning av det sista som Oswald Söderqvist sade vill jag markera angelägenheten av att vi nu genom dessa inventeringar kan få ett underlag som gör det möjligt för oss att säkrare bedöma vad vi skall skydda och var skogsbruk skall kunna bedrivas. Då talar jag om Norrlands inland. Sedan har vi ett område som heter fjällbarrskogen och som ligger närmast själva fjällbjörksområdet. I fjällbarrskogen skall över huvud taget inte skogsbruk bedrivas. Det finns alltså i dag möjligheter för oss att genom det underlag som vi får slutgiltigt inventera och lägga fast hur vi skall hantera dessa viktiga frågor. Det kommer också att ske.

Anders Dahlgren försökte påstå att jag har sagt att LRF för ett dubbeltungat tal gentemot mig. Här hänvisar jag till vad LRF sade till mig, när jag lämnade min uppgift såsom jordbruksminister 1976. Jag föreställer mig att ingen från LRF-ledningen tar tillbaka vad man då sade såsom en

värdering av de insatser som gjorts till förmån för den svenska skogsnäringen under de 44 år som socialdemokratin hade regeringsansvaret. Jag hoppas att det ligger fast.

Vad LRF säger till mig i dag är en annan sak. Det är kritik av den politik som man menar att vi för för att komma till rätta med de bekymmer och problem som den borgerliga regeringen skaffade oss och jordbruksnäringen på halsen. Nästa vecka får vi diskutera hur de åtgärderna skall värderas från jordbrukarnas, samhällets och även konsumenternas utgångspunkt.

Låt oss vara överens om att livsmedelsförsörjningen fortfarande är en fråga för alla människor i detta samhälle. Det är en viktig bakgrund, när vi talar om att skapa förtroende för vad vi gör på livsmedelsförsörjningsområdet.

När det gäller livsmedelsbiståndet skall jag inte träda i stället för någon kollega som har ansvaret för hur vi skall bedriva vår biståndspolitik. Det vore fel. Men jag har ingen anledning att motsätta mig att vi utnyttjar mera av de livsmedel som vi kan ställa till förfogande för vårt bistånd. Jag skulle t. o. m. våga säga att vi med hänsyn tagen till den livsmedelskatastrof som vi nu kan se i västra Afrika måste sätta in ytterligare åtgärder där. Det har vi för resten redan gjort.

När det sedan gäller, till slut, Arne Anderssons i Ljung oro för att jag glädde mig över de problem och bekymmer som en eventuell – för mig förhoppningsvis utomordentligt eventuell – borgerlig regering efter 1985 skulle få för sin energipolitik, vill jag säga att det är alldeles fel uppfattat. Jag gläder mig inte ett ögonblick.

Jag kan självfallet inte glädja mig åt tanken på att vi skulle få en borgerlig regering, men jag oroar mig i stället för gläder mig åt att vad som nu framskyntar i debatten på det här området från två borgerliga partiernas sida skulle försätta oss i samma situation som vi hade när ni försökte er på uppgiften att ta fram en energipolitik. Något av det mest bekymmersamma vi har varit utsatta för var ju de motsättningar som där kom till uttryck och som gjorde att vi i dag, när vi skall utforma vår energipolitik, ser att mycket av det som borde ha gjorts tidigare blev ogjort.

Det får vi lida av nu, bl. a. att ni inte från början tog ett ordentligt grepp om hur man skall hantera den mängd kol vi har varit överens om att använda för att begränsa Sveriges oljeberoende. Det är nu vår uppgift att försöka få ett grepp om vilken mängd kol vi skall introducera, var vi skall utnyttja kolet och hur vi skall möta miljöriskerna i sammanhanget. Det är en uppgift som vi kommer att redovisa i den proposition som vi avser att lägga fram för riksdagen på vårkanten.

Om Anders Dahlgren fortfarande inte har uppfattat någonting av det jag har sagt i fråga om vad den socialdemokratiska regeringen har gjort när det gäller försurningsfrågorna, får jag väl be honom återgå till mitt anförande, när det finns att läsa i protokollet.

Anf. 105 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Omständigheterna har gjort att mitt sedvanliga försök till sammanfattning av den allmänpolitiska debatten kommer i omedelbar anslutning till en senarelagd jordbruksdebatt. För en mindre småbrukare som mig – som alltid med beundran följt de stora pojknas i jordbruksutskottet debatter, vilka genom deltagarnas obestridliga sakkunskap höjer sig över det mesta man kan lyssna till i riksdagen – innebär det en extra belastning att följa dem i spåren. För egen del kommer jag dock främst att ägna mig åt det som flickorna på korrekturet brukar benämna "ordbruk och bokstavsskötsel".

Pressen har redan i sina recensioner bl. a. karakteriserat gårdagens debatt som en trist tillställning och från informationssynpunkt en katastrof. Till detta är dock att säga att pressens normala rapportering från riksdagen mestadels, från informationssynpunkt, är en kontinuerlig katastrof. Mera därom i annat sammanhang. Likväl kan man kanske säga att det inte var en av de mest lysande allmänpolitiska debatterna i nutidshistorien, även om vissa soloframträdanden var utmärkta.

Den inledande pajkastningen var, som sig bör, med anledning av budgetpropositionen ägnad åt den ekonomiska politiken.

Som vanligt använde man ofta inkommensurabla storheter i sin argumentation, och när en talare framhöll att "alla kurvor numera pekar uppåt", så kan det ju faktiskt vara både bra och dåligt, beroende på vad kurvorna skall representera – om det är bruttonationalprodukten, obligationsräntan, statskulden, exporten eller antalet nya skatter.

Herr Ulf Adelsohn påpekade att socialdemokraterna sedan de kom till makten höjt 43 olika skatter, och Kjell Johansson belastade framemot kvällningen stenograferna med att i rask takt och utan att dra andan nämna dem alla vid namn. Ett annat bidrag till belysningen av "de stora talens lag" gav Thorbjörn Fälldin genom att meddela att de borgerliga regeringarna på sex år avskaffade 1 000 lagar. Hur många som tillkommit angav han dock inte.

Om man skall fortsätta att vara opartisk må även nämnas att Jan-Erik Wikström beskyllde regeringen för att inte göra vad som måste göras, vilket förmodligen är sant, men faktum är att jag själv för åtskilliga år sedan hörde en folkpartistisk budgetminister säga att "läget kräver åtgärder, som somliga av oss inte är beredda att vidta". Men denna samtidshistoriska återblick drabbar inte herr Adelsohn, när han konstaterade att alla de tre borgerliga oppositionspartierna nu vill spara mer än regeringen, och att detta – trots att det kan förefalla inopportunt med hänsyn till väljaropinionen – innebär att det i dagens Sverige är oppositionen som tar ansvar för den långsiktiga politiken. Eftersom vi i julboksfloden fått besked om hur det egentligen var med både det ena och det andra, så kanske vi i framtida allmänpolitiska debatter – ja, redan i den kommande finansdebatten – skulle kunna lämna den tillbakablickande nostalgin och satsa helhjärtat på framåtblickandet.

Statsministern meddelade att regeringen nu hade anträtt den "långa marschen". Förmodligen inleddes denna med vad som i höstas kallades

”steget”. Nästa etapp i den långa marschen – som kan bli jobbig för fotfolket – blir förmodligen här, som i Kina, ”det stora språnget”, något som redan i ordvalet måste ligga nära till för en kavalleriofficer, och i förlängningen väntar måhända även kulturrevolutionen, i den mån den inte redan inletts och försiggår jämsides.

Herr talman! Detta för på ett naturligt sätt över till ett annat av den allmänpolitiska debattens stora temata: *självkritiken*. Andarna har vaknat och det är en lust att leva. Längre nog har det varit ”same procedure as last year”. Somliga nyktrar till och ser sig nymornat omkring. Andra vänder sig bara på den andra sidan. Medan statsministern påstår att oppositionen bara kör i samma gamla borgerliga hjulspår – man märker återigen kavalleristen – så skriver Lars Engqvist att ”den enda livskraftiga utopi som i dag formulerats är den som handlar om marknadsekonomins möjligheter” (Expressen den 10 oktober 1983). Och en annan socialdemokratisk journalist, Berndt Ahlqvist, skriver att ”den stora inflationsmotorn i vår ekonomi är emellertid det system för lönebildning vi har. Så länge detta system tillåts fortsätta att fungera som det gör i dag är ett tillfrisknande av svensk ekonomi höljt i djupaste tvivel.” Min värderade riksdags- och professorskollega Bo Södersten har varmt anbefallt den boken. Och min värderade vän framtidsministern tillåter sig både det ena och det andra i frihetens tecken, så nog försiggår det självprövning inom socialdemokratien alltid. Den prövningen innebär, såvitt jag kan begripa, att man rör sig åt vårt håll – från båda hållen, från de självtänkande socialdemokraterna och från folkpartiets nya, och av rancune ännu inte drabbade, ledning. Kronan på verket var onckligen Lars Werners efterlysning av de gamla konservativa, socialt medvetna högermännen. Med ängslan i röstens undrade han om de hade gett upp. Hav tröst, Lars Werner, här har du en som inte har gett upp, men som heller inte upplever någon konflikt mellan liberalism och konservatism i en tid då båda har skäl att slåss för att återge det första av de tre revolutionära orden frihet, jämlikhet och broderskap dess plats i samhället.

Substansen i den allmänpolitiska debatten bestods den här gången av *familjepolitiken*, ett samtalsämne som vice statsministern Ingvar Carlsson och jag vid den här tiden förra året hade anledning att ägna oss åt och till vilket vi två får tillfälle att återkomma här i morgon förmiddag. Det har varit tillfredsställande för mig att få uppleva detta genombrott för ett område som i år firar 50-årsjubileum, för så länge sedan är det som Alva och Gunnar Myrdals bok *Kris i befolkningsfrågan* utkom. Det har också varit tillfredsställande att få uppleva att man nu på allt flera håll börjar inse att det i tid och otid begagnade uttrycket ”fördelningspolitik” har mer än en innebörd – det finns i själva verket åtminstone tre sådana.

Den konventionella användningen avser en fördelning mellan inkomsttagare med höga och låga inkomster, men utan hänsynstagande till försörjningsbördan. Mot den innebörden har inte minst vi moderater envist invänt att skatten måste relateras till hur många som skall leva på en inkomst. Inte heller detta betraktelsesätt ger emellertid en riktig bild – den är ju

uteslutande *horisontell* – för det finns alltid också en *vertikal* dimension: fördelningen mellan generationerna av inkomster, skulder och skatter. Och denna vertikala dimension, som blivit särskilt markerad genom att ansvaret för den äventyrliga statskulden – två tredjedelar av ett års samlade produktion – inom och utom landet, successivt belastar framtida generationer, den är något som varje generation under sin livstid själv genomlöper.

”Sambanden mellan skatter, bidrag och avgifter är komplexa och svåra att överblicka – inte minst ur det enskilda hushållets synvinkel. – – – Ingen myndighet har försökt att kartlägga samlade effekter i systemet.” Detta säger riksrevisionsverket i sin verksamhetsberättelse 1982/83. Finns det någon som kan överblicka detta, så är det Ingegerd Troedsson. Vår förste vice talman formulerade i gårdagens debatt ett antal konkret motiverade frågor kring detta tema – frågor på vilka hon inte fick något svar.

Men innan man kan ge sig in i en debatt om fördelningspolitik måste det finnas något att fördela. Min värderade vän från grannkommunen Nacka, som nu bär ansvaret för den svenska industripolitiken, hade i går några uppmuntrande ord att säga från sitt fögderi. Låt vara att *allt* inte är hans förtjänst, utan att president Reagan och hans ekonomer också delar förtjänsten med honom – i överförd bemärkelse – och kanske också, i någon mån, de svenska företagen, som statsministern i går, litet på sladden, gav sitt erkännande för vad han kallade deras ”del i framgången”. Medan jag rör mig på det lokala grannskapsplanet kan jag inte underlåta att uttala den förhoppningen att det ansvar som de tredje och fjärde generationerna av familjen Axelson Johnson nu – i samförstånd med Thage Peterson – axlat, i enlighet med de konservativa traditioner som Lars Werner så nostalgiskt hänvisade till – samtidigt som han vill beröva de rika deras rikedomar – inte skall visa sig alltför tungt att bära. Vad denna familj betytt och betyder för förståelsen och uppskattningen av vårt land på andra sidan Östersjön – där handlingar väger mer än ord – kan sväriligen värderas högt nog.

Detta kan kanske vara en mjuk övergång till själva familjepolitiken, som nu för första gången på länge kommit fram i rampljuset. Statsministern tillät sig att uttala att han från de borgerliga partiernas sida inte funnit en enda ny tanke. Jag förmodar att han – som har så mycket att bestyra – då inte har hunnit läsa den moderata frihetsmotionen och inte heller den familjepolitiska motion som faktiskt presenterar ett helt nytt sätt att angripa frågan om barnfamiljernas f. n. oöverskådliga system – eller brist på system – av skatter, avgifter och bidrag. Ingegerd Troedsson och herr Ulf Adelson bidrog i varje fall med muntlig information i saken. Statsministerns besked till de sina var, såvitt jag kunde uppfatta det, följande: *först och främst* rösta ner de borgerliga förslagen! *Sedan* skall regeringen lägga förslag om vissa förbättringar på kort sikt, och *därefter* skall regeringen föreslå en mer omfattande omfördelning till förmån för barnen. Nu är det emellertid så att regeringen, som Rune Gustavsson framhöll, t. v. står tomhänt i familjepolitiken, medan de borgerliga partierna lagt fram egna förslag. I det läget har Ingemar Eliasson tydligen kallat samman en hjärntrust i

Torsdagen den
2 februari 1984

Allmänpolitisk
debatt

socialutskottet – till vilken även Evert Svensson enligt egen utsago i går kväll hör – för att se om man där, liksom man gjorde en gång för snart sex år sedan i befolkningsfrågan, kan finna en gemensam lösning, på villkor att man inte ökar budgetunderskottet och att man särskilt satsar på flerbarnsfamiljerna. Som ledamot av bibelkommissionen vill jag gärna säga: Give Gud att Ingemar Eliasson och Evert Svensson – med det material som Ingegerd Troedsson i går och tidigare redovisat – lyckas få ihop något, som *alla* kan samlas kring, även den alltför ofta frånvarande, misskände skämtaren Sten Andersson.

Herr talman! I botten på en filbunksskål från Hemslöjden fann jag för några år sedan den tänkvärda devisen: "Dagen blir kortare ju längre man lever." I medvetande härom skall jag sluta detta anförande medan tid är. De som till äventyrs vill säga något annat om familjepolitiken än jag nu har gjort, kan återkomma i morgon kl. 9.00, när Ingvar Carlsson skall lämna ett interpellationssvar i befolkningsfrågan.

Med detta, herr talman, ber jag att få tacka för uppmärksamheten och önska Er, kammarkansliet och kammarens ännu kvarvarande ledamöter en god natt.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Kammaren åtskildes kl. 21.54.

In fidem.

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert